

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

12.01 – КМР. 466 “С” 2021.03.16. 43 ПЗ

КОШЕВОЇ АНЖЕЛКИ ОЛЕГІВНИ

2021 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

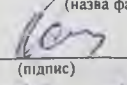
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет аграрного менеджменту

УДК 631.3:528.8

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету
аграрного менеджменту
(назва факультету (ННІ))

(підпис) Остапчук А.Д.
(ПІБ)
"15" 11 2021 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри
адміністративного менеджменту та ЗЕД
(назва кафедри)

(підпис) Луцьк В.В.
(ПІБ)
"15" 11 2021 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Управління процесом переходу сільськогосподарських підприємств на модель "зеленого зростання"»

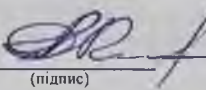
Спеціальність 073 «Менеджмент»
(код і назва)

Освітня програма «Адміністративний менеджмент»
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми:

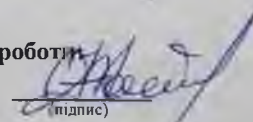
К.Е.Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Ковтун О.А.
(ПІБ)

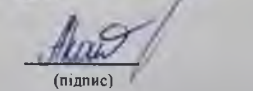
Керівник магістерської кваліфікаційної роботи:

К.Е.Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Файчук О.М.
(ПІБ)

Виконала:

(підпис)

Кошева А.О.
(ПІБ студентки)

КИЇВ – 2021

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет аграрного менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри адміністративного
менеджменту та ЗЕД

д.е.н. професор Луцьк В.В.
"17" 02 20 21 року
(підпис) (ПІБ)

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТЦІ

Кошевій Анжеліці Олегівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 073 «Менеджмент»
(код і назва)
Освітня програма «Адміністративний менеджмент»
(назва)
Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Управління процесом переходу
сільськогосподарських підприємств на модель "зеленого зростання"»
затверджена наказом ректора НУБіП України від "16" лютого 2021 р. №105 "З"

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2021.11.01
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи законодавчі акти, навчальна та наукова
література, офіційні статистичні матеріали, звіти та оперативні матеріали, дані міжнародної
статистики та публікації наукових установ.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕРЕХОДУ С.-Г. ПІДПРИЄМСТВ НА МОДЕЛЬ "ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ".
2. РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ С.-Г. ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ КРИТЕРІЯМ "ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ".
3. ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕХОДОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ "ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ".

Перелік графічного матеріалу (за потреби)

Дата видачі завдання "18" березня 2021 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Завдання прийняла до виконання

Файчук О.М.
(підпис)

Файчук О.М.
(прізвище та ініціали)

Кошева А.О.
(підпис)

Кошева А.О.
(прізвище та ініціали студентки)

НУВБІП УКРАЇНИ

Магістерська робота на тему «Управління процесом переходу сільськогосподарських підприємств на модель “зеленого зростання”»

складається із вступу, трьох розділів, висновків, список використаних джерел

який складається з 65 джерел. Основний зміст роботи виконано на 74 сторінках

друкованого тексту, 7 таблиць, 3 рисунки.

НУВБІП УКРАЇНИ

Об'єктом дослідження: система управління процесом переходу сільськогосподарських підприємств на модель “зеленого зростання”.

НУВБІП УКРАЇНИ

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних і прикладних аспектів управління процесом переходу сільськогосподарських підприємств на модель “зеленого зростання”.

НУВБІП УКРАЇНИ

Метою дослідження: обґрунтування доцільності переходу сільськогосподарських підприємств до моделі «зеленого зростання» і виявлення особливостей управління цим процесом.

НУВБІП УКРАЇНИ

Методи дослідження : аксіоматичний і гіпотетико-дедуктивний (теоретичні методи), формалізації, спостереження, вимірювання та опису, економічного аналізу.

НУВБІП УКРАЇНИ

Елемент наукової новизни: дістало подальший розвиток обґрунтування управлінських аспектів щодо доцільності переходу сільськогосподарських підприємств на модель “зеленого зростання”.

НУВБІП УКРАЇНИ

Апробація результатів дослідження: доповідь на IV Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції студентів, аспірантів та молодих

НУВБІП УКРАЇНИ

вчених «Нові виклики для аграрного сектору України в умовах глобалізації» (26-27.10.2021 р.) на тему: «Обґрунтування доцільності переходу сільськогосподарських підприємств до моделі «зеленого зростання»»

(https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u326/zbirnik_te_mizhn_stud_konf_26-27.10.2021.pdf).

НУБІП України

КЛЮЧОВІ СЛОВА

екологія, зелений тариф, кліматичні зміни, зелене зростання,

біорізноманіття, сталий розвиток, Європейський зелений курс, екологізація сільського господарства.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕРЕХОДУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МОДЕЛЬ “ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ”	9
1.1. Сутність дефініції “зелене зростання”	9
1.2. Особливості управління переходом аграрних підприємств до моделі “зеленого зростання”	16
1.3. Методичні підходи до оцінки “зеленого зростання” в сільськогосподарських підприємствах	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ КРИТЕРІЯМ “ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ”	30
2.1. Нормативно-правове регулювання переходу України на засади «зеленої» економіки	30
2.2. Світовий досвід переходу аграрного сектору на модель “зеленого зростання”	37
2.3. Оцінка рівня “зеленого зростання” аграрних підприємств України	44
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕХОДОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ “ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ”	51
3.1. Європейський Зелений Курс у контексті аграрного сектору	51
3.2. SWOT-аналіз вітчизняних аграрних підприємств в умовах Європейської Зеленої Угоди	55
3.3. Карбоновий сертифікат як важливий інструмент переходу аграрних підприємств на модель “зеленого зростання”	588
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

У той час як проблеми довкілля та клімату є на порядку денному та загально визнаними, невідкладність забезпечення екологічної активності в Європі підтверджується не лише Європейським Союзом, а й країнами-союзниками. Такі стандарти торкаються України, що пов'язано з її інтеграцією в економічний та правовий простір європейського та європейського світів, а також з необхідністю виконання своїх зобов'язань щодо Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1]. Підписання Україною договорів, ратифікація конвенцій накладає відповідальність та передбачає розвиток вітчизняної нормативно-правової бази щодо формування «зеленої» економіки. Це важливо для підтримки переходу на новий рівень управління зеленою країною, який починається з розробки та ухвалення національного законодавства та впровадження практичних екологічних стандартів [2]. Таким чином, зв'язок між Європейським зеленим курсом та Східним партнерством відкрив для України нові можливості для продовження спільної роботи над екологічними та кліматичними ініціативами.

Оскільки, на перехід до «зеленої економіки» впливають різноманітні фактори, забруднення навколишнього середовища, яке має комплексний вплив на умови життя через деградацію земельних і водних ресурсів, може бути одним із найсильніших із зростанням змін повітря та моря, а враховуючи природні та соціальні умови більшої частини України, стратегічний простір має бути важливим для розвитку органічного сільського господарства, альтернативна енергетика та зеленого туризму. Ці сфери необхідно визначити на законодавчому рівні та запровадити стимулюючі програми, які дозволять українським виробникам підвищити свою конкурентоспроможність та вийти на нові ринки.

Фактор кліматичних змін є досить актуальним питанням у політиці Європейського Союзу, тому для України є необхідність у чіткому формулюванні кліматичної політики також. Це відноситься і до амбітних кліматичних цілей в рамках зобов'язань за Паризькою угодою, і відповідної енергетичної стратегії, а також врахування зміни клімату в усіх секторальних політиках [1].

Вже існує чітко сформульована необхідність у переході на модель зеленого зростання для українських виробників сільськогосподарської продукції, оскільки існує загроза щодо обмеження доступу українських товарів на ринки ЄС та нові нетарифні бар'єри у торгівлі. У першу чергу це стосується ресурсо- та енергоємних товарів, що у структурі українського експорту займають значну частину. Отож це стосується таких груп товарів: продукція сільськогосподарства, харчової промисловості, енергетики, металургії, сталі, машинобудування, будівельних матеріалів та інших [3]. Разом із тим питання дотримання екологічних стандартів при виробництві харчових продуктів та високі вимоги щодо їх якості можуть завадити подальший експорт української сільськогосподарської продукції на ринок Європейського союзу.

Мета магістерської роботи є обґрунтування доцільності переходу сільськогосподарських підприємств до моделі «зеленого зростання» і виявлення особливостей управління цим процесом.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні завдання:

- з'ясувати і розкрити зміст дефініції «зелене» зростання;
- узагальнити особливості управління переходом аграрних підприємств до моделі зеленого зростання;
- підібрати та систематизувати методи до оцінки зеленого зростання в аграрних підприємствах;
- розглянути нормативно-правове регулювання переходу економіки України до «зеленого» зростання;
- проаналізувати світовий досвід переходу аграрного сектору на модель «зеленого» зростання;
- оцінити рівень «зеленого» зростання аграрних підприємств України;
- охарактеризувати Європейський зелений курс в контексті аграрного сектору;
- оцінити загрози та можливості для вітчизняних сільськогосподарських підприємств від реалізації Європейської зеленої угоди;

- розглянути карбоновий сертифікат як важливий інструмент переходу вітчизняних сільськогосподарських підприємств на модель «зеленого зростання».

Об'єкт дослідження - система управління процесом переходу сільськогосподарських підприємств на модель «зеленого зростання».

Предметом дослідження - сукупність теоретичних, методичних і прикладних аспектів управління процесом переходу сільськогосподарських підприємств на модель «зеленого зростання».

Під час написання магістерської роботи були використані наступні *методи дослідження*: аксіоматичний і гіпотетико-дедуктивний (теоретичні методи), формалізації, спостереження, вимірювання та опису, економічного аналізу.

Апробація результатів дослідження: доповідь на IV Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Нові виклики для аграрного сектору України в умовах глобалізації» (26-27.10.2021 р.) на тему: «Обґрунтування доцільності переходу сільськогосподарських підприємств до моделі «зеленого» зростання».

Варто зазначити, що у магістерській роботі *дістало подальший розвиток* обґрунтування управлінських аспектів щодо доцільності переходу вітчизняних сільськогосподарських підприємств на модель «зеленого зростання».

Практична значущість кваліфікаційної магістерської роботи полягає у тому, що основні результати дослідження, які стосуються управління процесом поступового переходу суб'єктів агробізнесу України на засади «зеленого зростання» можуть бути використані у роботі структурних підрозділів органів виконавчої влади різних рівнів у процесі формування стратегічних і тактичних планів розвитку аграрного сектору нашої держави в умовах нових викликів, насамперед, Європейської Зеленої Угоди.

Основний текст магістерської роботи представлено на 74 сторінках, складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел із 65 найменувань. Крім того, робота містить 7 таблиць і 3 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕРЕХОДУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МОДЕЛЬ “ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ”

1.1. Сутність дефініції “зелене зростання”

Протягом більш ніж 250 останніх років відбувається стрімке економічне зростання, в більшій мірі, завдячуючи ресурсам навколишнього середовища.

Незважаючи на значні успіхи за останні два десятиліття, існує дуже важливе та досі невирішене питання збитку природних багатств, що у наш час досягнув масштабу, який загрожує добробуту людства та перспективам майбутнього зростання. Останніми десятиліттями науковці та різні політичні діячі часто стверджували, що для вирішення проблем зміни клімату, втрати біорізноманіття, дефіциту води тощо, традиційні економічні моделі необхідно реформувати, водночас вирішуючи ключові соціальні та економічні проблеми.

У зв'язку із цим, протягом десятиліть, науковці, політики, бізнесмени, суспільні діячі та інші намагаються знайти рішення, за допомогою якого суспільство зможе пригальмувати інтенсивне використання природних ресурсів та стати на більш гуманний шлях ведення життєдіяльності. Наразі таким рішення є, так звані, «зелені» підходи у розвитку різноманітних сфер суспільного життя.

Світова фінансова криза 2008–2009 років спровокувала ці дебати, і ці занепокоєння були втілені у бачення «зеленої економіки». Крім того, у 2015 році країни всього світу прийняли так званий Порядок денний сталого розвитку до 2030 року та його 17 цілей сталого розвитку [4]. Ці цілі визнають, що припинення світової бідності має йти пліч-о-пліч зі стратегіями, які сприяють економічному зростанню, але також задовольняти низку різноманітних соціальних потреб, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та створення робочих місць, водночас борючись із забрудненням навколишнього середовища та зміна клімату. Таким чином, цілі сталого розвитку також встановлюють реальний

зв'язок між екологічною системою та економічною системою [5]. Вони також підсилюють необхідність переходу до зеленої економіки, тобто фундаментальної трансформації до більш стійких способів виробництва та споживання.

Надмірне виснаження обмежених природних ресурсів планети та зміна клімату через прискорене зростання населення світу та економіки, що розвивається, сприяли активному розвитку зеленої економіки, зеленого зростання та зростання низьковуглецевих викидів та більш тісний зв'язок між економічною діяльністю та природним середовищем [5].

Питання економічного зростання завжди було і буде важливим у обговоренні та розгляді, особливо тепер, коли майбутнє економічного зростання поставлено під загрозу у випадку, якщо не буде запроваджено парадигму «зеленого зростання». Ця думка зумовлена тим, що модель «зеленого зростання»

означає, що кроки, щодо захисту та збереження екологічних ресурсів можуть бути рушієм національного та світового економічного прогресу.

Стратегія визначає зелене зростання як парадигму, орієнтовану на дії, що сприяє економічному зростанню та навколишньому середовищу, а також концепцію сталого розвитку [6]. Метою є забезпечення гармонійних відносин між економічним зростанням та навколишнім середовищем шляхом використання нових двигунів зростання, включаючи збереження та ефективне використання енергії та ресурсів, боротьбу зі зміною клімату та деградацію навколишнього середовища, дослідження та розробку зеленої енергії та технологій, а також створення нових робочих місць.

Саме поняття «зелене зростання» означає діяльність, що позитивно сприяє економічному зростанню та розвитку і водночас природні активи продовжують надавати екологічні послуги та ресурси, від яких залежить благополуччя людства [6].

Існують відмінні концепції, підходи та моделі для різних країн, які відрізняються відповідно до національних пріоритетів окремих держав. Це у

2012 році на Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20: Майбутнє, якого ми хочемо», що стала однією з найважливіших глобальних конференцій нашої епохи з питань сталого розвитку, були підняті питання щодо розв'язання багатьох проблем збалансованого розвитку, пов'язаних із: продовольством, енергетикою, урбанізацією, екосистемами, водопостачанням та погіршення екологічного стану довкілля, в тому числі [55]. Опісля обговорення цих питань був опублікований підсумовуючий документ, який висвітлював «зелену» економіку, як важливий інструмент задля забезпечення сталого розвитку, що призведе до раціонального використання природних ресурсів із меншим негативним впливом на навколишнє середовище, а також збільшить ефективність використання ресурсів і зменшить кількість відходів. Тобто, було прийнято програму сталого розвитку через механізм «зеленої» економіки і таким чином саміт став важливим кроком у світовій підтримці «зеленого» зростання через механізми розвитку «зеленої» економіки та екологізації господарської діяльності [4].

Загалом у сучасних умовах «зелена» економіка є двигуном сталого розвитку, головними інструментами якої є сучасні та інноваційні технології.

Такі технології у даному контексті називаються «зеленими» і вони ґрунтуються на ресурс- та енергозбереженні, екологічному транспорті, скороченні викидів вуглецю, органічному сільському господарстві, альтернативних джерелах енергії, будівництві, що має мінімальний вплив на навколишнє середовище, передовим методам логістики та іншим [7]. Саме завдяки використанню вищезазначених інструментів існує змога: розширювати біорізноманіття; скорочувати токсичні і вуглецеві викиди; розвиватися безбитковій, для природи, економіці; підтримувати екологічний добробут населення; підвищувати ефективність виробництв за рахунок збереження природного капіталу, що в результаті найкращого розвитку подій, призведе до росту зайнятості та доходу у населення.

До основних принципів «зеленої» економіки належать:

- рівність і справедливість розподілу ресурсів між народами та поколіннями;
 - свідоме ставлення до високої цінності природного та соціального капіталу (ведення «зеленого» обліку, інтерналізація зовнішніх екологічних витрат та оцінки витрат під час життєвого циклу продукції);

- стійке споживання та виробництво;

- обережне відношення до соціальних наслідків та впливу на навколишнє середовище;

- створення «зелених» робочих місць;

- ефективність використання ресурсів [52].

Тому, безумовно, для «зеленої» економіки є однаково важливим як дбайливе та раціональне використання первинних, так і вторинних ресурсів. Таким чином саме за допомогою моделі «зеленої» економіки є можливість нормалізувати взаємодію людської діяльності з природою.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2017 році вперше було зазначено, до трійки найбільш ймовірних та значущих увійшли ризики, пов'язані з кліматом - екологічні ризики [8]. Науковці стверджують, що саме через «зелене» зростання, можна знайти вихід із економічної кризи та адаптуватися до нової глобальної структури ризиків.

Отож поняття «зелене» зростання означає дії задля сприяння економічному покращенню та розвитку, при заощадливому використанні природних ресурсів: таким чином, щоб природні активи продовжували надавати ресурси та екологічні послуги, але при цьому кількість цих ресурсів не зменшувалась у геометричній прогресії. Тобто таке зростання передбачає сприяння економічному зростанню, водночас забезпечуючи стале використання природних ресурсів.

«Зелене» зростання включає [9]:

- споживання природних ресурсів тільки в межах їх репродуктивних можливостей, тоді як відновлювані або багаторазові ресурси мають перевагу;

- зменшення негативних наслідків економічної діяльності на екосистеми, біогеохімічні та гідрологічні цикли;
- створення екологічної інфраструктури міст та селищ, застосування нових екологічних технологій та матеріалів у будівельній та комунальній сферах;

- підтримка стійкості компаній у нестабільному, мінливому світі.

Концепція «зелене» зростання базується на екологічному і соціальному прогресах: передових технологіях, інноваціях, енергоефективних та інших рішеннях [8]. Протягом останніх років спостерігається, що такий підхід слугує стартом до інклюзивного сталого розвитку не тільки у розвинених країнах, але і в більшості країн світу, до яких належить Україна також. Передові тенденції «зеленого» підходу, що формуються протягом останніх десятиліть у різних сферах, усе частіше впроваджуються в нашій країні також. Якщо звернути увагу на теперішній стан соціально-економічного розвитку, рівень енергоефективності та технологічний рівень виробництва, геополітичну ситуацію України, стає зрозумілим, що питання переходу до моделі сталого розвитку є пріоритетним.

Варто зазначити, що зелене зростання не є заміною сталому розвитку, а навпаки, забезпечує практичний та гнучкий підхід для досягнення конкретного, вимірюваного прогресу за своїми економічними та екологічними основами, повністю враховуючи соціальні наслідки «озеленення» зростання економік. Стратегія екологічного зростання зосереджена на забезпеченні того, щоб природні активи могли реалізувати свій повний економічний потенціал на стійкій основі. Але водночас політика екологічного зростання враховує й те, що природні активи не можуть бути нескінченно замінні. [6] Цей потенціал включає надання критично важливих послуг з підтримки життя - чистого повітря та води, а також стійке біорізноманіття, необхідне для підтримки виробництва продуктів харчування та здоров'я людей.

У більшості сучасних бізнес-моделей існує ризик спаду економічної ефективності. У більшості випадків цей ризик виникає через розрагу

природного капіталу та ослаблення цілого ряду економічно важливих екосистемних послуг. Обмежене або повільне виконання заходів щодо збереження цього капіталу неминуче призведе до збільшення витрат на його заміну. Важливо те, що зміни в екосистемах та їх здатність підтримувати зростання не обов'язково йдуть простим і передбачуваним шляхом. Тому уникнення падіння сучасного рівня життя вимагає нових моделей виробництва та споживання, а також принципово різних підходів до визначення терміну «зростання» та вимірювання його результатів.

Курс «зеленого» зростання має потенціал для підтримки економічного та соціального розвитку і може створити умови, за яких природні блага можуть продовжувати надавати матеріальні блага та послуги, від яких значною мірою залежать економіка та добробут людей [54].

Екологічна перебудова економіки може принести багато позитивних результатів, таких як: підвищення продуктивності та інновацій, створення нових робочих місць та ринків, а також нових надходжень до бюджету. Це також зменшує ймовірність різких екологічних змін, які можуть спричинити економічні та соціальні потрясіння, забезпечуючи більшу стійкість до зміни клімату, безпеку водних та енергетичних ресурсів та належне функціонування екосистем, тобто досягнення екологічних цілей зеленого зростання. Щоб забезпечити перехід до нового шляху розвитку, і ринкові умови, і політика повинні заохочувати інновації та приплив інвестицій у стійкі методи управління природним капіталом та створення довгострокових прибутків від його використання [10]. Тож, задля сприяння сталому зростанню та появі нових економічних можливостей, необхідне виконання умови стимулювання інвестицій та інновацій.

Безумовно, у розвинених країнах політика зеленого зростання є невід'ємною частиною будь-яких реформ, що є необхідними для сприяння більш стійкому зростанню та має відповідні наслідки:

- підвищення продуктивності господарювання, шляхом стимулювання більш ефективного використання природних ресурсів, скорочення споживання енергії та відходів, відкриття можливостей для інновацій та створення вартості та розподіл ресурсів для використання з найбільшою цінністю;

- збільшення рівня довіри інвесторів за рахунок висвітлення державою чіткого вектору при вирішенні екологічних проблем;

- відкриття нових ринків, стимулюючи попит на екологічно чисті товари, послуги та технології;

- сприяння консолідації бюджету, мобілізуючи доходи за рахунок екологічних податків та скасовуючи екологічно шкідливі субсидії;

- зменшення ризиків негативних наслідків зростання через слабкі місця у ресурсах, а також шкідливий та потенційно незворотний вплив на навколишнє середовище.

Зрозуміло, що стратегії екологічного зростання мають бути адаптовані відповідно до конкретних умов країни, тому вони повинні бути ретельно продуманими задля досягнення найкращої синергії між зеленим зростанням та скороченням бідності. Такий взаємозв'язок буде впливати на забезпечення більш ефективної інфраструктури, боротьбу з поганим здоров'ям, пов'язаним із погіршенням стану навколишнього середовища та впровадження ефективних технологій, які можуть знизити витрати та збільшити продуктивність, а також послабити тиск на довкілля. Враховуючи вагомe значення природних активів у країнах з низьким рівнем доходів, політика екологічного зростання може зменшити вразливість до екологічних ризиків та підвищити рівень безпеки [55].

У країнах, що розвиваються, сільське господарство є основним сектором та основним джерелом доходу. Стратегія зеленого зростання є способом екологізації сільськогосподарського сектора, що передбачає, що вплине на подолання бідності, а також задоволення потреб у харчуванні зростаючого населення планети та мінімізацію погіршення навколишнього середовища, пов'язаного з певними методами сільського господарства [10]. Саме поняття

«екологізація сільського господарства» означає більше використання сільськогосподарських методів і технологій, які впливають на:

підвищення продуктивності та прибутковості, забезпечуючи при цьому стійкість продовольчих та екосистемних послуг;

- зменшення негативних зовнішніх ефектів (викиди парникових газів) та збільшення позитивних ефектів (поглинання вуглецю чи біорізноманіття);

- відновлення природних капітальних активів шляхом більш ефективного використання ресурсів.

Вирішення кліматичних та екологічних проблем, безсумнівно, вимагає природничих наукових знань, а також інженерних знань щодо різних технічних рішень, які можуть бути прийняті для пом'якшення негативного впливу, наприклад, технології безвуглецевої енергії. Проте досягнення сталих технологічних змін також є соціальним, організаційним, політичним та економічним заходом, що включає кілька нетехнічних проблем. Іншими

словами, крім технічного прогресу, для досягнення стійких технологічних змін необхідна економічна та соціальна адаптація.

Головною перешкодою для зеленого зростання є не напруженість між економічною та природною системами, а політична економіка змін та необхідність подолання екологічних наслідків нинішніх моделей економічного розвитку [9].

1.2. Особливості управління переходом аграрних підприємств до моделі «зеленого зростання»

Інвестиції в знання, які підтримують впровадження екологічно чистих методів сільського господарства, є ключовим фактором інноваційних процесів у сільському господарстві. На етапі сьогодення неможливо здійснити оцінку впливу та фінансові оцінки існуючих ініціатив, незважаючи на кардинальні

зміни в орієнтації організацій [5]. Важливим є той факт, що особливості управління переходом підприємств до моделі зеленого зростання у сфері сільського господарства, в першу, чергу здійснюється через навчання та розширення заходів з питань екологічного зростання, що включає цілий ряд методологічних питань, але для оцінки їх результатів та їхньої загальної економічної ефективності, необхідна велика кількість досліджень та сучасних даних.

Безумовно, оцінка впливу цих заходів повинна враховувати всіх суб'єктів, яким надаються консультаційні послуги з питань сільського господарства, навчання та заходи розширення, що є частиною більш широкій системи знань та інновацій у сфері сільського господарства, в якій взаємодіють численні зацікавлені сторони.

Консультаційні послуги з питань сільського господарства, підготовка кадрів та ініціативи з розширення діяльності відіграють важливу роль у підтримці екологічного зростання сільського господарства та наданні змоги фермерам вирішувати нові виклики, такі як прийняття екологічно стійких методів ведення сільського господарства та підвищення їх конкурентоспроможності.

У контексті екологічного зростання навчальні та консультаційні послуги відіграють дві основні ролі:

- 1) стимулювати фермерів, повідомляючи їм про можливі переваги різних заходів, зберігаючи або покращуючи економічні показники господарства (економічна роль);
- 2) заохочувати та сприяти впровадженню відповідних агроекологічних практик управління земельними ресурсами і, отже, максимізувати екологічні переваги (роль довкілля).

Такі послуги набувають різноманітних форм з точки зору їх надання та методів фінансування, масштабів та організаційних структур. Кількість потенційних постачальників надання підтримки екологічного менеджменту є значною і включає:

- державні консультативні та дорадчі послуги (сільськогосподарські та екологічні);

- агенти та радники, зайняті окремими фермерами;

- фермерські асоціації та групи виробників;

- спеціалізовані постачальники екологічних послуг, у тому числі неурядові організації;

- агенції, залучені до здійснення та контролю (перевірки відповідності) агроекологічних заходів, які підтримуються консультативними заходами;

- кооперативи та неформальні групи, створені бенефіціарами.

Існують різноманітні інституційні варіанти фінансування та надання консультативних послуг у сфері сільського господарства. Оскільки всі варіанти мають переваги та недоліки, під час оцінки політики консультативних послуг

важливо визначити поєднання варіантів, які найкраще підходять для підтримки

стратегії розвитку сільського господарства країни та різноманіття фермерських господарств найефективнішим способом, враховуючи конкретні запити країни.

Вже протягом тривалого періоду багатьма країнами світу було включено цілі, завдання та конкретні інструменти сприяння зеленій економіці у свої довгострокові стратегії та навіть розроблено власні стратегії зеленого зростання.

Зміна економічної моделі розвитку та структурна перебудова економіки на засадах зеленого зростання є важливим питанням і для українського уряду. Ще у травні 2014 року було підписано економічну частину Угоди про асоціацію між

Урядом України та Європейським Союзом, у березні 2015 року було схвалено розпорядження Кабінету Міністрів України Порядку денного цієї асоціації – ці

та інші дії мали б сприяти в подальшому розбудові в Україні енергозберігаючої та ресурсоефективної економік європейського типу, а також впровадження

різноманітних модернізації виробництва у цьому напрямку [11].

У грудні 2019 року Європейською Комісією був прийнятий Європейський зелений курс, з метою формування Європи як кліматично-нейтрального континенту до 2050 року [46]. Це означає, що було сформовано комплекс

встановлених заходів, що визначають політику Європейського Союзу у сферах: клімат, біорізноманіття, енергетика, торгівля та промислова політика на ближчі роки. Оскільки в наш час питання екологічних та кліматичних проблем мають

загальновизнаний характер, Європейський зелений курс наголошує на необхідності термінових дій не лише від ЄС, але і країн-партнерів. Безумовно,

такі сигнали мають вплив і на Україну, що пов'язано з її інтеграцією до європейського та світового економічного і правового простору та існуванням необхідності виконання нею зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію між

Україною та ЄС, відповідно до якої Україна взяла на себе зобов'язання, у частині

сталого розвитку, гармонізувати вітчизняне законодавство відповідно до європейського. Так, у другій частині статті 289 зазначається, що сторони

визнають важливість як найповнішого врахування економічних, соціальних та екологічних інтересів не тільки свого відповідного населення, а й майбутніх

поколінь та гарантують, що економічний розвиток, екологічна та соціальна політика підтримується спільно [1]. Угода про асоціацію передбачає, зокрема,

співробітництво у сфері розвитку та підтримки відновлюваної енергетики з урахуванням принципів економічної доцільності та охорони навколишнього середовища.

Підписання Україною договорів, ратифікація конвенцій накладає відповідальність та передбачає розвиток вітчизняної нормативно-правової бази щодо формування «зеленої» економіки. Це стосується сталого зеленого переходу

країни на новий рівень господарювання, починаючи зі стадії проектування та прийняття відповідного національного законодавства і до практичної

імплементції екологічних стандартів [12]. Таким чином поєднання Європейського зеленого курсу та Східного партнерства відкриває перед

Україною нові можливості щодо продовження співпраці у просуванні екологічних та кліматичних цілей.

У напрямку до сталого розвитку національної економіки та країни в цілому є важливим запровадження концепції «зеленої» економіки, задля

досягнення якого потрібна послідовна відмова на державному рівні від надмірної експлуатації природних та енергетичних ресурсів, а також пошуку більш прогресивних та інноваційних бізнес-моделей. Тому наразі перед Україною постає важливе завдання - перехід національної економіки до “зеленої” моделі розвитку на засадах сталого виробництва та споживання, ефективного використання ресурсів, екологічно безпечного виробництва.

Необхідно, щоб політика, що сприяє такому зростанню, ґрунтувалася на розумінні детермінант зеленого зростання та пов'язаних із ними синергією чи компромісами. Моніторинг прогресу у напрямку зеленого зростання вимагає показників, які засновані на міжнародно порівняльних даних: вони повинні бути вбудовані в концептуальну основу, бути обраними відповідно до чітко визначених критеріїв та надавати відповідну інформацію для моніторингу прогресу й оцінки результатів.

Україна є однією з країн, що розробила Стратегію низьковуглецевого розвитку до 2050 року, відповідно до положень Паризької кліматичної угоди 2015 року. У 2018 році зазначена стратегія була підтримана у 2018 році на засіданні Кабінету Міністрів та ухвалена щодо її направлення до Секретаріату Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [3]. Вона зазначає напрями переходу економіки України на шлях низьковуглецевого зростання згідно з національними пріоритетами. Необхідність створення та ухвалення цього документа зумовлена тим, що Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року може забезпечити державну кліматичну політику, сприяти пом'якшенню наслідків зміни клімату та сформувати позитивний імідж на міжнародній арені, що призведе до кращих можливостей для залучення іноземних інвестицій.

Стратегія передбачає перехід України на модель низьковуглецевого розвитку, що повинно призвести до зменшення обсягу викидів парникових газів та призвести до мінімуму використання викопних видів палива, збільшення інвестицій у розвиток відновлюваної енергетики та перехід на екологічно

безпечне виробництво із застосуванням «зелених» технологій в різних секторах економіки. Ця стратегія зазначає такі основні завдання [10];

- підвищення енергоефективності та перехід держави до відновлюваної енергетики, що передбачає використання джерел енергії з низьким вмістом вуглецю;

- використання джерел чистої електричної та теплової енергії;
- підвищення рівня енергозбереження в усіх секторах економіки, включаючи об'єкти житлово-комунальної інфраструктури;

- стимулювання використання альтернативних нафтопродуктів, що є більш екологічно чистими видами палива;

- скорочення викидів парникових газів, таких як метан та оксид азоту, пов'язаних у, більшій мірі, з сільським господарством, виробництвом викопного палива та відходами;

- збільшення обсягів поглинання та утримання вуглецю, застосовуючи новітні практики ведення сільського господарства, що адаптовані до кліматичних змін.

З практичної точки зору такі кроки призведуть до чисельних інновацій в усіх секторах економіки, сучасних підходів до управління відходами, нових вимог до виробництв, підвищення енергоефективності та інше.

Стратегії екологічного зростання також зазначають, що зосередження уваги на ВВП як основному показнику економічного прогресу в цілому не враховує внесок природних активів у багатство, здоров'я та добробут [11]. Тому

варто спиратися на ширший діапазон показників прогресу, що включає якість та склад зростання, а також те, як це впливає на багатство та добробут людей.

Організація економічного співробітництва та розвитку (далі ОЕСР) — міжнародна організація, що об'єднує 34 країни світу, працює над виявленням

комбінацій політики та інструментів вимірювання, які країни в різних ситуаціях можуть застосувати для впровадження екологічного зростання таким чином, що сприяє викоріненню бідності, можливості працевлаштування та міцній та стійкій

економіці. Ще з 1991 року ОЕСР та Україна плідно співпрацюють для вдосконалення сфери державного управління та розвитку економіки.

Також сьогодні в Україні за допомогою підтримки Програми розвитку ООН та Уряду Німеччини підготовлено проект Концепції низьковуглецевого зростання для України «Порядок денний для інвестування і модернізації економіки», а також реалізується низка інших проєктів, що спрямовані на розроблення стратегії сталого розвитку та екологізацію економіки країни [13].

Оскільки економічна ситуація в країні диктує нагальну необхідність об'єднати зусилля всіх розробників політики задля вироблення прийнятної для умов України моделі зеленого низьковуглецевого та ресурсоефективного зростання, а також плану дій щодо розбудови відповідної інституційної системи та інструментарно забезпечення сталого розвитку країни на її основі.

Безумовно є очевидним, що щороку важливість екологізації виробничого процесу зростає. Глобальні зміни екосистеми примушують бізнес вносити інвестиції в охорону навколишнього середовища. У сучасних умовах «зелена» економіка – це двигун сталого розвитку, головним інструментом якої є інноваційні «зелені» технології. Таким чином, ураховуючи глобальні виклики, що стоять перед сучасною цивілізацією, у процесі пошуку адекватних моделей сучасного соціально-економічного розвитку концепцію інклюзивного «зеленого» розвитку можна розглядати як єдину прийнятну.

В наш час господарства повинні впроваджувати принципи зеленого зростання відповідно до бізнес-цілей та потреб зацікавлених сторін, включаючи акціонерів, інвесторів, працівників, контролюючі органи та інших, і саме останніми роками компанії-лідери корпоративної соціальної відповідальності переходять до політики еко-інновацій від політики еко-ефективності, головною метою яких є - скорочення обсягів споживаних ресурсів, в першу чергу енергії, а також внесення кардинальних змін у сам технологічний процес [14].

Екологічна трансформація господарства стає можливою за рахунок об'єктивного процесу розвитку «зеленої економіки», що передбачає

«озеленення» найважливіших галузей виробництва, сільського господарства і сфери послуг [15].

1.3. Методичні підходи до оцінки “зеленого зростання” в сільськогосподарських підприємствах

Розуміння детермінант зеленого зростання та пов’язаних з ними компромісів чи синергії має ґрунтуватися на політиці, яка сприяє зеленому зростанню. Цю політику необхідно підкріпити відповідною інформацією про результати, отримані в процесі переходу до моделі зеленого зростання та зміни, які ще належить досягти. Задля розробки політики для досягнення зеленого зростання існує необхідність ефективних систем вимірювання та індикаторів для відстеження прогресу в боротьбі з ключовими проблемами розвитку. Через програму вимірювання ефективності зеленого зростання (Green Growth Performance Measurement Program) Глобальний інститут зеленого зростання (the Global Green Growth Institute (GGGI)) розробив зведений індекс, який надасть політикам аналітичні дані, на якій вони можуть базувати свої рішення. Індекс зеленого зростання за 2019 рік охоплює 115 країн і базується на 36 індикаторах для чотирьох вимірів зеленого зростання, включаючи ефективне та стійке використання ресурсів, захист природного капіталу, зелені економічні можливості та соціальне включення [53].

Індекс зеленого зростання вимірює результативність країни у досягненні цілей сталого розвитку, включаючи Паризьку кліматичну угоду та цілі для чотирьох вимірів зеленого зростання – ефективне та стійке використання ресурсів, захист природного капіталу, зелені економічні можливості та соціальна інтеграція. Індекс має на меті надати політикам метрику для вимірювання ефективності зеленого зростання, на основі яких вони можуть приймати ефективні рішення.

Чотири виміри зеленого зростання тісно взаємопов'язані: ефективне та стійке використання ресурсів передбачає більш продуктивне використання природних ресурсів та більшу кумулятивну економічну цінність із меншими ресурсами та без загрози потребам майбутнім покоління. Основний фокус іде на фізичні ресурси, до яких належать: вода, енергія, земля та матеріали, а також на екосистемні послуги [57]. Це природний капітал, який складається з живих і неживих компонентів екосистем, які люди використовують для виробництва товарів і послуг. Природний капітал забезпечує основні умови, такі як родючий ґрунт, багатофункціональні ліси, продуктивні землі та моря, якісна прісна вода та чисте повітря, а також запилення. Без охорони природного капіталу ці умови, які підтримують екосистемні послуги, знаходяться під загрозою. Зелене зростання підкреслює роль природного капіталу у створенні нових джерел зростання та розширенні економічних можливостей у формі зелених інвестицій та робочих місць, серед інших можливостей.

Організація економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) розробила підхід до моніторингу прогресу на шляху до зеленого зростання (вперше представлений в ОЕСР у 2011 році), що зосереджений на виробництві та споживанні економіки [58]. Цей підхід описує взаємодію між економікою, базою природних активів і політичними діями.

У таблиці 1.1 представлено структуру індикаторів індексу зеленого зростання, підсумовуючи категорії індикаторів, що використовуються в кожному вимірі зеленого зростання, згідно структури.

Кожна з категорій індикаторів має окремі індикатори, що різняться обрахунком та цільовим призначенням, розглянемо їх нижче.

НУБІП України

Таблиця 1.1

Основа індикаторів для індексу зеленого зростання

№	Цілі	Категорії індикаторів
1	Ефективне та стійке використання ресурсів	Ефективна та стійка енергетика
		Ефективне та стабільне використання води
		Стале використання землі
		Ефективність використання матеріалів
		Якість навколишнього середовища
2	Охорона природного капіталу	Скорочення викидів парникових газів
		Біорізноманіття та охорона екосистем
		Культурна та соціальна цінність
		Зелені інвестиції
		Зелена торгівля
3	Зелені економічні можливості	Зелена зайнятість
		Зелені інновації
		Доступ до основних послуг і ресурсів
4	Соціальна залученість	Гендерна рівність
		Соціальна справедливість
		Соціальний захист

Джерело: створено автором на основі джерела [54]

1. Ефективне та стійке використання ресурсів.

1.1 Ефективна та стійка енергетика означає надання більшої кількості послуг або продуктів на одиницю використаної енергії та задоволення поточних потреб за допомогою використання відновлюваних джерел для забезпечення сталого використання енергії для майбутнього використання:

- Співвідношення загального постачання первинної енергії до ВВП;
- Частка відновлюваних джерел у загальному кінцевому споживанні енергії (%).

1.2 Ефективне та стабільне використання води - надання більшої кількості послуг на одиницю використаної води, зменшуючи екологічний вплив, спричинений дефіцитом води та її забрудненням:

- Ефективність використання води (дол. США за м³);
- Частка забору прісної води до наявних ресурсів прісної води (%).

1.3 Стає використання земельних ресурсів - надання більшої кількості послуг або продуктів за фіксовану кількість використовуваної землі без шкоди для багатьох екосистемних послуг, що надаються землею:

- Середній вміст органічного вуглецю в ґрунті (т/га);
- Частка органічного сільського господарства до загальної площі сільськогосподарських угідь (%).

1.4 Ефективність використання матеріалів означає надання більшої кількості послуг або продуктів на одиницю використаної сировини та зниження попиту на матеріали за рахунок збільшення переробки, довговічності продуктів та повторного використання компонентів, серед іншого:

Загальне внутрішнє споживання матеріалів (ВСМ) на одиницю ВВП (кг/ВВП). Внутрішнє споживання матеріалів (ВСМ) відноситься до кількості матеріалів (у перерахунку на вагу), що використовуються в економіці. Дані стосуються металів, нерудних корисних копалин (будівельних, промислових), біомаси (деревина, харчові продукти) та викопних енергоносіїв;

- Загальний матеріальний слід на душу населення (т/на душу населення). Загальний матеріальний слід є сумою матеріального сліду для біомаси, викопного палива, металевих руд і неметалевих руд.

2. Охорона природного.

2.1 Якість навколишнього середовища капіталу відноситься до властивостей та характеристик навколишнього середовища, які можуть вплинути на здоров'я людей та інших організмів, включаючи забруднення повітря, води та шуму, доступ до відкритого простору та візуальний вплив будівель;

- Скоригована чиста економія за мінусом природних ресурсів і збитків від забруднення (відсоток ВВП);

- Утворення твердих побутових відходів (ТПВ) на душу населення (тонн на рік на душу населення).

2.2 Скорочення викидів парникових газів відноситься до зменшення та видалення викидів CO₂ та інших викидів з атмосфери з метою подолання кліматичним змінам.

- Відношення викидів CO₂, за винятком сільського, лісового та іншого землекористування (AFOLU), до населення (Метричні тонни на душу населення);

- Відношення викидів не CO₂, за винятком AFOLU, до населення (тонни на душу населення);

- Співвідношення викидів не CO₂ у сільському господарстві до населення (Гікаграми на 1000 осіб).

2.3 Біорізноманіття та охорона екосистем відноситься до захисту видів, середовища існування та екосистем, а також послуг, які вони надають, із заповідними територіями як важливим заходом для збереження біорізноманіття [57]:

- Середня частка ключових територій біорізноманіття, охоплених природоохоронними територіями (%);

- Частка лісової площі до загальної площі земель (%);

- Біорізноманіття ґрунтів, потенційний рівень різноманітності, що живуть у ґрунтах (індекс).

2.4 Культурна та соціальна цінність відноситься до суспільної цінності, наданої природному капіталу через його важливість для громад та їхньої місцевої культури, яка заохочує стійке використання та охорону природних ресурсів [58]:

- Індекс Червоного списку – на основі Червоного списку видів (IUCN Red List of Threatened Species), що перебувають під загрозою зникнення, є показником зміни стану глобального біорізноманіття. Він визначає статус

збереження основних груп видів та вимірює тенденції ризику зникнення з часом (індекс);

- Туризм і відпочинок в прибережних і морських зонах (Оцінка);

- Частка наземних і морських заповідних територій до загальної площі територій (%).

3. Зелені економічні можливості.

3.1 Зелені інвестиції означають державні та приватні інвестиції, які прямо чи опосередковано сприяють сталому використанню ресурсів, включаючи матеріали, воду, енергію та землю, а також захист природного капіталу [59]:

- Скоригована чиста економія за мінусом природних ресурсів і збитків від забруднення (відсотки ВВП).

3.2 Зелена торгівля відноситься до конкурентоспроможності країни щодо виробництва та експорту екологічних товарів, які можуть сприяти захисту довкілля, кліматичних заходів, зеленому зростанню та сталому розвитку:

- Частка експорту екологічних товарів у загальному експорті (%).

3.3 Зелена зайнятість відноситься до зайнятості, створеної та підтримуваної економічною діяльністю, що повинна сприяти захисту навколишнього середовища та зменшенню впливу на навколишнє середовище:

- Частка зеленої зайнятості в загальному обсязі зайнятості у виробництві (%).

3.4 Зелені інновації відноситься до інновацій продуктів, процесів і послуг, таких як енергозбереження, запобігання забрудненню, переробка відходів, екологічний дизайн продуктів або корпоративне управління навколишнім середовищем, що надає екологічні переваги:

- Частка патентних публікацій з екологічних технологій до загальної кількості патентів (%).

4. Соціальна залученість.

4.1 Доступ до основних послуг і ресурсів відноситься до загальної доступності таких послуг, як телекомунікаційні, фінансові, водопровідні,

санітарні та енергетичні послуги, для людей незалежно від їх доходу та місця розташування, і які потребують ефективного управління в різних масштабах через місцевий характер цих послуг [60]:

- Населення, яке має доступ до безпечної води та каналізації (%);
- Населення з доступом до електроенергії та палива (%);
- Передплати фіксованого широкосмугового Інтернету та мобільного стільникового зв'язку (Кількість на 100 осіб);

4.2 Гендерна рівність відноситься до рівності на основі статі з точки зору прав, ресурсів, можливостей і захисту, а також здатності використовувати їх для прийняття стратегічного вибору та прийняття рішень:

Частка місць, які займають жінки в державних апаратах (%);

- Отримання зарплати, що охоплює закони та нормативні акти щодо рівної гендерної оплати (оцінка).

4.3 Соціальна справедливість означає справедливу державну та соціальну політику, що дає рівні можливості всім шляхом справедливого розподілу та доступу до ресурсів, які враховують соціальну нерівність [61]:

- Співвідношення міського та сільського населення, доступ до безпечного водопостачання/санітарії та електроенергії (%);
- Частка молоді у віці 15-24 роки (%), яка не навчається, не працює і не навчається.

4.4 Соціальний захист відноситься до програм, призначених для надання пільг для забезпечення безпеки доходів і доступу до соціальних послуг, сприяння соціальній справедливості та інклюзивному суспільству та зменшення бідності та ризику.

- Частка населення старше встановленого законом пенсійного віку, яке отримує пенсію (%);
- Індекс доступності та якості медичної допомоги (Індекс).

РОЗДІЛ 2

НАУБІП УКРАЇНИ

АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ КРИТЕРІЯМ «ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ»

2.1. Нормативно-правове регулювання переходу України на засади «зеленої» економіки

У наш час «зелена» економіка стає все важливішим механізмом забезпечення сталого розвитку, зміни набувають незворотного характеру, водночас підвищується цінність природного капіталу, змінюються методології

розрахунків економічних індексів, секторів економіки та підприємств, враховуючи соціальні та екологічні параметри. В Україні політика стимулювання розвитку «зеленої» економіки існує задля вирішення великої кількості запитань, що мають зв'язок із можливостями, проблемами, а також

пріоритетними напрямками економічного, соціального й екологічного характеру, враховуючи існуючі між ними зв'язки, щоб були сформовані передумови задля досягнення цілей сталого розвитку.»

Державна політика зі сталого розвитку в Україні вже має понад двадцятирічний досвід: у 1997 році при Кабінеті Міністрів України було створено Національну комісію сталого розвитку; у 1998-1999 роках - розроблений Урядовий проект Концепції сталого розвитку України, але не був прийнятий Верховною Радою України; у 2003 році - при Президентові України створена Національна рада зі сталого розвитку України. Згідно Указу

Президента України № 664/2009 року було створено Національну раду як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, щодо питань інновацій, науки та сталого розвитку, але під час адміністративної реформи у 2010 році він був ліквідований [15]. У різний час у сфері сталого розвитку

державною політикою опікувалися: Рада національної безпеки і оборони, Міністерство економіки, Міністерство охорони навколишнього природного

середовища, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту та інші державні установи.

Нормативно-правове регулювання щодо забезпечення формування «зеленої» економіки в Україні вдосконалюється, змінюються щороку і є системою інституцій, нормативно-правових актів та інших пов'язаних заходів, закріплених в нормативно-правових актах та інших формах права, які зорієнтовані на розвиток технологій, процесів та видів діяльності, що спричиняють зменшенню негативного впливу на довкілля, формуючи нові «зелені» галузі та змінюючи існуючі. До основних документів, що прийняті та діють в Україні щодо цього питання належать ті, що зазначені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Нормативно-правові документи у структурі механізму державного стимулювання розвитку «зеленої» економіки в Україні

Категорія нормативно-правового документу	Назва документу
Закон України	Про охорону навколишнього природного середовища від 01.01.2021 р. [16]
	Про оцінку впливу на довкілля від 20.08.2021 р. [17]
	Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції від 05.08.2021 р. [18]
	Про стратегічну екологічну оцінку від 01.01.2020 р. [19]
	Про екологічний аудит від 16.10.2020 р. [20]
	Про енергозбереження від 16.10.2020 р. [21]
	Про альтернативні джерела енергії від 16.10.2020 р. [22]
Указ Президента України	Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року від 28.01.2019 р. [23]
	Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів від 12.12.2019 р. [24]
	Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30.09.2019 р. [25]
	Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 р. [26]

Продовження таблиці 2.1

<p>Розпорядження Кабінету Міністрів України</p>	<p>Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року від 07.04.2021 р. [27]</p> <p>Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року від 17.09.2020 р. [28]</p> <p>Про Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок від 24.07.2019 р. [29]</p> <p>Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року від 17.09.2020 р. [30]</p> <p>Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року від 21.10.2020 р. [31]</p> <p>Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки від 22.09.2004 р. [32]</p>
<p>Міжнародний документ</p>	<p>Підсумковий документ Конференції ООН «Майбутнє, якого ми прагнемо» Ріо-де-Жанейро, у 2012 р. [36]</p> <p>Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 30.11.2015 р. [33]</p> <p>Резолюція A/RES/70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030» у 2015 р. [34]</p> <p>Паризька угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) у 2016 р. [1]</p> <p>Європейську зелену угоду (EU Green Deal) у 2019 р. [60]</p> <p>Джерело: складено автором на основі даних джерел [1], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27], [28], [29], [30], [31], [32], [62], [33], [34], [60].</p>

У 2020 році Міністерством енергетики України було презентовано проєкт Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року. Основною різницею у ньому, порівняно з попередніми стратегічними державними документами, є чітко встановлена вимірювана довгострокова ціль – досягнення Україною стану кліматично нейтральної економіки до 2070 року. Не дивлячись на те, що дана Концепція здебільшого зосереджена на енергетичній галузі (згідно класифікації секторів Міжурядової групи експертів зі зміни клімату ООН), вона все одно стосується не тільки енергетичного сектору, але також частково сільське та лісове господарство, питання поводження з відходами, водночас не стосується питань адаптації до кліматичних змін, що відрізняє її від Європейського Зеленого Курсу.

Формування Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року зумовлено суттєвою трансформацією підходів до розвитку енергетики в світі у контексті нового енергетичного переходу з акцентом на проблеми боротьби зі зміною клімату та сталого розвитку економіки.

Відповідно, науковці стверджують, що перехід до 100% відновлюваної енергетики є економічно та екологічно доцільним сценарієм. На рисунку 2.1 зображено концепцію переходу України на 100% відновлювальну енергетику до 2050-2070 років. Згідно цієї схеми за уявленнями GLOBAL 100% RE UA вважається, що до 2050 року можливо досягти 100% відновлюваної енергетики у виробництві електричної і теплової енергії, а до 2070 року - перевести енергетичний та транспортний сектори на екологічно чисті види енергії [35].

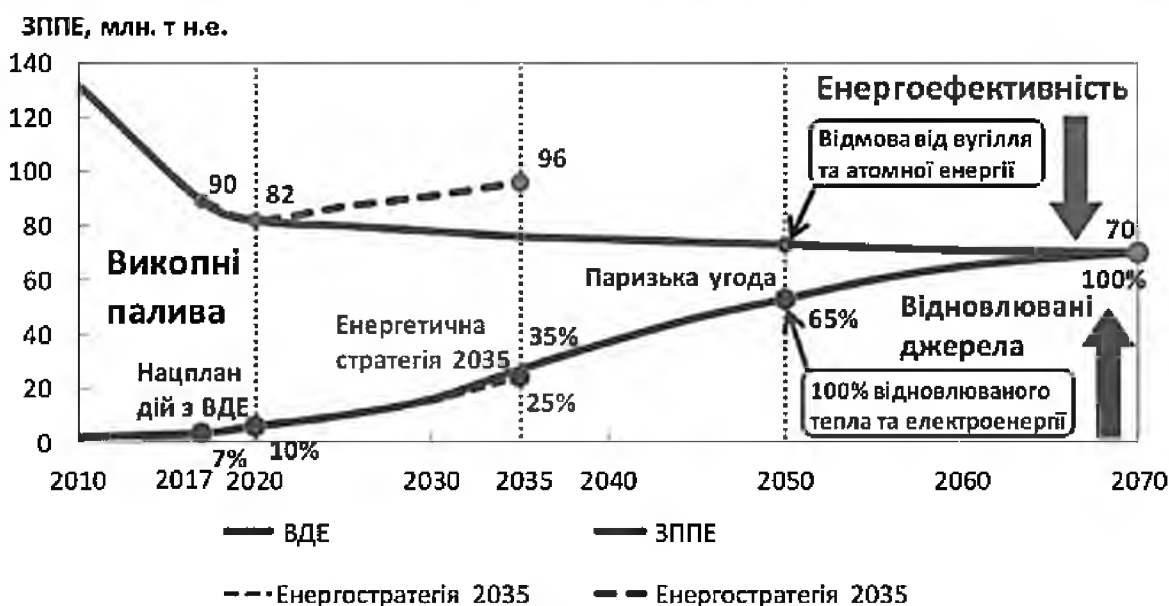

Рис. 2.1 Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2070 р.

Джерело: [35]

Біоенергетична асоціація України закликає терміново розпочинати підготовку нової Енергетичної стратегії до 2050 року, що базуватиметься на скороченні споживання енергетичних ресурсів за рахунок підвищення

енергоефективності та енергозбереження та використанні відновлюваних джерел енергії.

У більшій мірі системні зрушення у сфері розвитку «зеленої» економіки в Україні відбуваються під впливом міжнародних зобов'язань, тобто зовнішніх обставин. Так, Україна офіційно підтримала різні міжнародні угоди та має зобов'язання перед ними. До числа таких належать: «Порядок денний на XXI століття» [36], «Конвенція з біологічного різноманіття» [37], «Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату» [338], «Декларація Тисячоліття ООН» [39], «Йоганнесбурзька декларація та План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку» [40], Підсумковий документ Конференції ООН «Майбутнє, якого ми прагнемо» [62], Резолюція A/RES/70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030» [41] та інші.

Також Україна однією з перших європейських країн ратифікувала Паризьку угоду у 2016 році, що було спричинене суттєвими кліматичними змінами на території України, які впливають на підвищення ризиків для життєдіяльності та здоров'я людини, секторів економіки, природних екосистем та питань забезпечення національної, екологічної, економічної та енергетичної безпеки України [1]. Підписання цієї угоди окреслило нові міжнародні зобов'язання держав у контексті посилення кліматичної політики, що безпосередньо впливають на країни, що є членами Європейського Союзу, де відбувається формування оновленої спільної кліматичної та енергетичної політики, а отже країн-партнерів України.

Україна, залишившись активним учасником глобальної боротьби із кліматичними змінами та адаптації до них, керуючись національними інтересами, визнаючи свою відповідальність за досягнення цілей Паризької угоди, має запропоновану Урядом Концепцію [23], що побудована на сучасних світових наукових практиках та дослідженнях, передбачає таку динаміку скорочення викидів парникових газів, при якій можливо буде перейти до кліматично нейтральної економіки у другій половині цього століття.

дотримуючись принципів справедливості та у контексті досягнення Цілей сталого розвитку і зусиль з викорінення бідності, як того вимагає стаття 4 Паризької угоди.

Варто зауважити, що українська влада докладє зусиль до реалізації зелених ініціатив Європейським Союзом, сприяючи сталому розвитку, зменшуючи викиди парникових газів, збільшуючи споживання альтернативних джерел енергії, створенню акцій щодо збереження екосистем, ініціюючи заходи щодо захисту здоров'я та добробуту громадян від наслідків кліматичних змін та шляхом зменшення виробництва та споживання енергоносіїв, що призводять до конкуренції українських виробників у промисловості та інших галузях. У такому контексті є важливою Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [33], згідно з якою Україна має зобов'язання щодо гармонізації

вітчизняного законодавства щодо питань сталого розвитку відповідно до європейського законодавства. Наприклад, у другій частині 289 статті зазначено: «Сторони визнають важливість як найповнішого врахування економічних, соціальних та екологічних інтересів не тільки свого відповідного населення, а й прийдешніх поколінь і гарантують, що економічний розвиток, екологічна та соціальна політика підтримується спільно». Дана Угода передбачє також співробітництво у сфері підтримки і розвитку відновлюваної енергетики, врахувавши принципи охорони навколишнього середовища та, безумовно у наш час, економічної доцільності.

Також у 2020 році Україна заявила про готовність приєднатися до «Європейської зеленої угоди» [60], що була створена та затверджена європейською комісією і європейським парламентом 15 січня 2020 року з метою перетворити Європу на перший кліматично-нейтральний континент. Загалом програма Європейського Союзу являє собою стратегію економічного розвитку з новими правилами та екологічними підходами в напрямку екологізації європейської економіки. Безперечно підходи мають також бути актуальними й для України. Одним із запланованих заходів Європейського Союзу є

«Прикордонне вуглецеве коригування ЄС», що має на меті ввести обмеження щодо імпорту до ЄС тих товарів, при виробництві яких здійснювались великі викиди вуглекислого газу. Тому Україні дуже важливо завчасно готуватися до нових правил та здійснити ефективну реформу екологічного податку та податку на діоксид вуглецю та інше.

На початку 2020 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову про утворення робочої групи та її складу, щодо координації подолання наслідків кліматичних змін у рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейська зелена угода». Суттєва трансформація підходів до розвитку енергетики в світі у контексті «зеленого» енергетичного переходу з окремою увагою до проблем боротьби з кліматичними змінами сприяло формуванню Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року [46]. Згідно цієї постанови, у вищезазначену міжвідомчу робочу групу будуть входити представники центральних органів виконавчої влади: заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади; також представники міжнародних організацій та громадських об'єднань, незалежні експерти та неурядових організацій під керівництвом Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Інші екологічні пріоритети України були зафіксовані в Енергетичній стратегії України до 2035 року [43] та у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (згідно указу Президента від 12 січня 2015 року) [44]. Головною метою цих документів є впровадження в нашій державі європейських стандартів життя, забезпечуючи при цьому зростання економіки способом, що є екологічно невиснажливим. запропоновані заходи важливо фінансувати, зокрема, наприклад, Енергетичну стратегію до 2035 року [43], не лише за рахунок коштів приватного сектору та державного бюджету, а й через впровадження регуляторних економічних механізмів «зеленої» економіки, що сприятиме розвитку напрямку за рахунок використання сучасних інноваційних «зелених» технологій [45].

2.2. Світовий досвід переходу аграрного сектору на модель «зеленого зростання»

Останнім часом велика кількість країн у світі, до числа яких належить і Україна, активізували свою екологічну політику задля переходу від традиційної економічної моделі, де питання охорони та стану навколишнього природного середовища вважається неперіоритетними, до моделі, у якій екологізація є рушійною силою, що провокує зміни не лише на рівні технологічного укладу та інновацій у виробництво, а і підходи до раціонального споживання, забезпечення трансформаційних процесів суспільної свідомості, зміни пріоритетів державної політики розвитку економіки.

Для України вивчення та аналіз досвіду зарубіжних країн є важливим та може вплинути на проведення ряду реформ у державі. Завдяки аналізу передового світового досвіду можна систематизувати створення державних механізмів стимулювання розвитку «зеленої» економіки та розробити та реалізувати власну стратегію «зеленого» зростання в Україні.

Протягом останніх 10-15 років уряди багатьох країн почали включати конкретні підходи до своїх довгострокових стратегій для сприяння «зеленому» економічному розвитку або розробки конкретних стратегій «зеленого» зростання. Сьогодні стан «зеленого» економічного розвитку в різних країнах можна оцінити за допомогою «Глобального індексу зеленої економіки» (Global Green Economy Index – GGEI) [53]. Цей індекс враховує кількісні та якісні показники, які вимірюють ефективність зеленого розвитку в кожній країні в чотирьох основних сферах: лідерство та зміна клімату, продуктивність, маркетинг та інвестиції та охорона навколишнього середовища. Згідно індексу GGEI формується ректинг, за яким визначають ступінь впливу економіки окремої держави на навколишнє середовище, але він не є єдиним рейтингом екологічності економіки країн світу, що говорить про зацікавленість світу у вирішенні екологічних проблем і перспектив сталого розвитку. У таблиці 2.2

вказано рейтинг десяти передових країн країн-лідерів згідно індексу розвитку «зеленої» економіки до 2018 року.

Згідно з даними, наведеними у таблиці вище бачимо, що лідируючі позиції займають Скандинавські країни, що демонструє ефективну політику національних урядів щодо впровадження та підтримки «зелених» курсу. Так, Швеція вважається однією з найсучасніших країн світу з точки зору екологічного прогресу.

Таблиця 2.2

Країни-лідери за глобальним індексом розвитку «зеленої» економіки до 2018 року (GGEI)

№	Країна	Показник	Період
1	Швеція	0,7608	2010-2018
2	Швейцарія	0,7594	2014-2018
3	Ісландія	0,7129	2010-2018
4	Норвегія	0,7031	2010-2018
5	Фінляндія	0,6997	2010-2018
6	Німеччина	0,6890	2010-2018
7	Данія	0,6800	2010-2018
8	Тайвань	0,6669	2014-2018
9	Австрія	0,6479	2014-2018
10	Франція	0,6405	2010-2018

Джерело: складено автором на основі [56]

Так само Швейцарія, Ісландія, Німеччина та Австрія мають високі позиції згідно рейтингу, оскільки ці країни зосереджуються на інноваціях, екологічному брендингу, ефективності використання вуглецю, що у майбутньому може ще більше сприяти досягненню національних «зелених» результатів.

Варто зазначити, що екологічна політика у Швеції зосереджується на трьох сферах: 1) подолання інформаційних недостовірностей чи невідповідностей; 2) стимулювання конкретної поведінки суб'єктів; 3) мотиваційні зміни.

Ці зони реалізуються за допомогою інформаційних засобів, ринкових інструментів та інструментів регулювання. Швеція також взяла на себе зобов'язання дотримуватися законодавства Європейського Союзу, а також

інших міжнародних конвенцій. Проте, більшість шведських політичних інструментів є фінансовими: на викиди вуглецю, використання енергії, паливо та транспортні засоби використовуються податки та збори. У двох найбільших містах - Стокгомі та Гетеборзі, існують збори на транспортні засоби, що мають двигуни внутрішнього згорання. Також Швеція бере участь у системах торгівлі викидами в ЄС, при цьому обмеження викидів встановлюється Комісією ЄС та щороку скорочується.

Не дивлячись на те, що більшість країн-членів ЄС знаходяться у лідерах «зеленого» зростання, дещо відстають від них, згідно рейтингу GGEI колишні посткомуністичні країни, як Польща, Румунія, Словаччина, Естонія, Болгарія та Чехія, що займають значно нижчі позиції, чергу через структурні проблеми та інші в економіці. Для порівняння варто зазначити, що Україна у цьому рейтингу серед 130 країн займає 120 місце з показником 0,3813 у 2018 році.

Слід зазначити, що Європейський Союз протягом багатьох років проводить політику сприяння «зеленій» економіці, зокрема в таких сферах, як управління природними ресурсами, стійке сільське господарство, розвиток відновлюваної енергії та екологічна інтеграція у розвиток приватного сектору. Майже у всіх країнах ЄС розроблені «зелені» заходи у сферах енергетики, інфраструктури, будівництва, розвитку громадського транспорту та систем утилізації відходів. Також у країнах ЄС прийняті стандарти на автомобільні викиди Євро-5 та Євро-6 та передбачені субсидії на купівлі електромобілів.

Першим комплексним планом для стимулювання зеленого росту була Стратегія економічного розвитку ЄС «Європа 2020» та реалізація рамкової програми ЄС щодо науки та інновацій на 2014-2020 роки «Горизонт 2020», що допоможе створити науково-технічну основу для прискорення та сталого розвитку економіки ЄС не лише в енергетичному секторі, а й в інших сферах.

Задля того, щоб прискорити та сприяти переходу до «зеленої» економіки, а також впроваджувати інтеграційні заходи у всіх відповідних секторах економіки, протягом останніх 10 років ЄС розпочав низку ініціатив, спрямованих на

розвиток «зеленої» економіки, заохочуючи корпоративний розвиток і демонструючи переваги «зелених» практик, спонукаючи їх таким чином до використання у інших галузях також.

Європейський Союз запроваджує заходи, які сприяють впровадженню практик сталого виробництва та споживанню приватним сектором за рахунок фінансування проєктів, які реалізуються посередницькими організаціями, та надання підтримки підприємствам у таких сферах, як сертифікації, еко-інновації, ефективність використання ресурсів, доступ до фінансування, тощо. Бюджетом ЄС також фінансуються різні міжнародні ініціативи, до числа яких належать:

партнерство ООН для дій у сфері «зеленої» економіки, коаліція «Зелена економіка», мережа «Єдина планета», що є глобальною акцією задля посилення міжнародної співпраці, щоб прискорити перехід до сталого виробництва і споживання у розвинених та в країнах, що розвиваються.

Окрім цих заходів у ЄС реалізуються внутрішні програми, що спрямовані на стимулювання «зеленого» зростання серед країн, що належать до Європейського Союзу, тобто всередині нього: «План дій з еко-інновацій», «Дорожня карта розбудови конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки до 2050 року», «План дій з циркулярної економіки», «Ініціатива зеленого працевлаштування» та «Програма екомаркування». Так звана «Дорожня карта розвитку енергетичного комплексу ЄС до 2050 року» передбачає перехід Європейського Союзу на впровадження цифрових технологій та відновлювані джерела, оскільки створена задля переформатування системи енергозбереження та управління попитом.

Організація Об'єднаних Націй у програмі з навколишнього середовища оголосила Великобританію всесвітнім центром «зеленого» фінансування. Також там знаходиться перший у світі Банк «зелених» інвестицій (GIB), що створений урядом Великобританії і виступає в якості єдиного акціонера. Британський Уряд надав цьому банку початковий капітал для інвестицій, що використовуються

зادля підтримки «зелених» проєктів по всій території Великобританії та для інвестування «зеленої» економіки Великобританії.

Також важливими серед країн-лідерів у рейтингу GGEI для аналізу є досвід Італії та Франції, розглянемо їх нижче. У Італії існує державне стимулювання розвитку «зеленої» економіки з 2002 року, після затвердження Національна стратегія зі сталого розвитку, 2015 року був прийнятий закон 221/2015 «Заходи екологічного характеру щодо сприяння зеленій економіці та обмеження надмірного використання природних ресурсів» [64], що впливає на розвиток ідеї стратегії. У цьому законі були зазначені вимоги щодо оновлення Національної стратегії зі сталого розвитку; при Міністерстві з питань навколишнього середовища створено Комітет з природного капіталу, що повинен звітувати про стан навколишнього середовища і природного капіталу, про політику з охорони навколишнього середовища, про екологічні та економічні цілі, згідно щорічним бюджетним програмам; для продуктів, що відповідають вимогам, які перевіряються згідно методології розрахунку «екологічного сліду» впроваджена добровільне маркування «Made Green in Italy» [65] та інші заходи державної підтримки «зелених» проєктів. Важливим інструментом в Італії задля переорієнтації інвестицій з традиційних секторів економіки до «зелених» є екологічні податки, до яких належать: податок на забруднення навколишнього середовища (податок на діоксид сірки (SO₂) і оксид сірки (SO_x), на сміттєзвалища, на охорону навколишнього середовища, на вироблений літаком шум); енергетичні (податки на споживання електроенергії та вугілля, мінеральні мастила та їх похідні, метановий газ, неконденсовані гази, рідкий пропан); транспортні (податок з домогосподарств і компаній, податок на реєстрацію автотранспортних засобів та на страхування автоцивільної відповідальності) [46].

Щодо Франції варто зазначити, що політика сталого розвитку у цій країні здійснюється на основі двох основних законів: Закон з енергетичного переходу до зеленого зростання, затверджений у 2015 році та Закон щодо відновлення

біорізноманіття, природи і ландшафту, прийнятий у 2016 році. Водночас французька екологічна політика підтримується рядом національних стратегій і програм, до яких належать: «Низьковуглецева національна стратегія»; «Національна стратегія щодо екологічного переходу до сталого розвитку 2015-2020рр.»; «Національна стратегія щодо збереження біорізноманіття 2011-2020», тощо. Також у Франції є два основних джерела фінансування енергетики та зміни клімату: система екологічного оподаткування та випуск «зелених» облігацій.

Розглянемо також приклад США, що посідають 31 місце зі 130 в рейтингу GGEI, що вказує не тільки на структурні ознаки економіки, а в більшій мірі на проблему надмірних відходів та небезпечних промислових викидів, потужний енергетичний сектор і агропромисловий комплекс. Сполучені Штати мають відносно низький рівень економічної декарбонізації, низьку якість повітря та погане ведення лісового господарства. Проте ініціативи американських компаній задля скорочення зеленого ланцюга поставок та зменшення вуглецевого сліду щороку збільшуються. У США діють «зелені» програми для місцевого бізнесу, наприклад, програма Green Plus, яка передбачає навчання та сертифікацію для малого та середнього бізнесу, пропонуючи інструменти та стратегії для оцінки та «озеленення» бізнесу. Також існує програма Green Seal, яка сертифікує місцеві підприємства, які хочуть зробити «зеленими» свої товари та послуги.

Китай оголосив про «зелене» зростання у Дванадцятomu п'ятирічному плані (2011-2015 рр.), який мав на меті підвищення якості питної води, контроль хімічних забруднень та небезпечних відходів; заходи запобігання шкоди навколишньому середовищу та інше. Цей план також вимагав від місцевих органів влади інтеграції цілей охорони навколишнього середовища у місцеві плани соціально-економічного розвитку [66].

Південна Корея стала однією з перших країн серед членів Організації економічного співробітництва і розвитку, яка провела трансформацію економіки у напрямку зеленого зростання та впровадження нових підходів до систем планування, що спрямовані на зміцнення взаємозв'язків між економікою та

природнім середовищем. Реалізація бачення «зеленого зростання з низьким вмістом вуглецю» почалася з механізмів сприяння розвитку «зеленої» економіки. У 2009 році було створено Комітет зеленого зростання для координації політики зеленого зростання та вкінці цього року Парламент Республіки прийняв

Рамковий закон про низьковуглецеве зелене зростання, що зазначав основи нормативно-правового принципу ефективного впровадження Національної стратегії зеленого зростання «Дорога до нашого майбутнього: зелене зростання», що був затверджений Урядом Разом із першим П'ятирічним планом реалізації на

період 2009-2013 років [5]. Пізніше у червні 2014 року було прийнято другий

П'ятирічний план на 2014-2018 роки. У цей період були зазначені такі стратегічні цілі зеленого зростання: підвищення конкурентоздатності країни; встановлення основоположень для економічного зростання; забезпечення енергетичної незалежності; адаптація до кліматичних змін; покращення якості життя. Дана

стратегія також включає адаптацію до зміни клімату шляхом впровадження енергоефективних технологій у енергетиці, транспорті та будівництві, механізм торгівлі викидами та систему звітності про викиди парникових газів.

Отже, проаналізувавши міжнародний досвід бачимо, що країни, що взяли курс на розвиток «зеленої» економіки використовують у своїй національній політиці різноманітні інструменти державного стимулювання та стратегії розвитку. Усі країни має власний список економічних пріоритетів для впровадження «зелених» ініціатив, до яких належать: сільське господарство, стійка енергетика, будівництво, транспорт, туризм та інші. Також задля

забезпечення «озеленення» окремих секторів економіки є доречним запровадження систем «зелених» податків та пільг, поширення «зелених» інновацій, популяризація державних «зелених» закупівель та упрощення адміністративних процедур для підприємств «зеленого» сектору економіки.

НУБІП України

2.3. Оцінка рівня “зеленого зростання” аграрних підприємств України

Аграрний сектор України завжди мав вагомое значення для економіки України та був одним з пріоритетних напрямів зовнішнього та внутрішнього економічного розвитку як у контексті стрімкого зростання обсягів виробництва, так і експорту сільськогосподарської продукції.

За даними рисунку 2.2 бачимо, що у структурі аграрної продукції переважає продукція рослинництва (у 2012 р. співвідношення рослинництва та тваринництва становить 2:1), причому у досліджуваній період є позитивна динаміка збільшення вирощування сільськогосподарських культур та одночасно негативна динаміка скорочення виробництва продукції тваринництва.

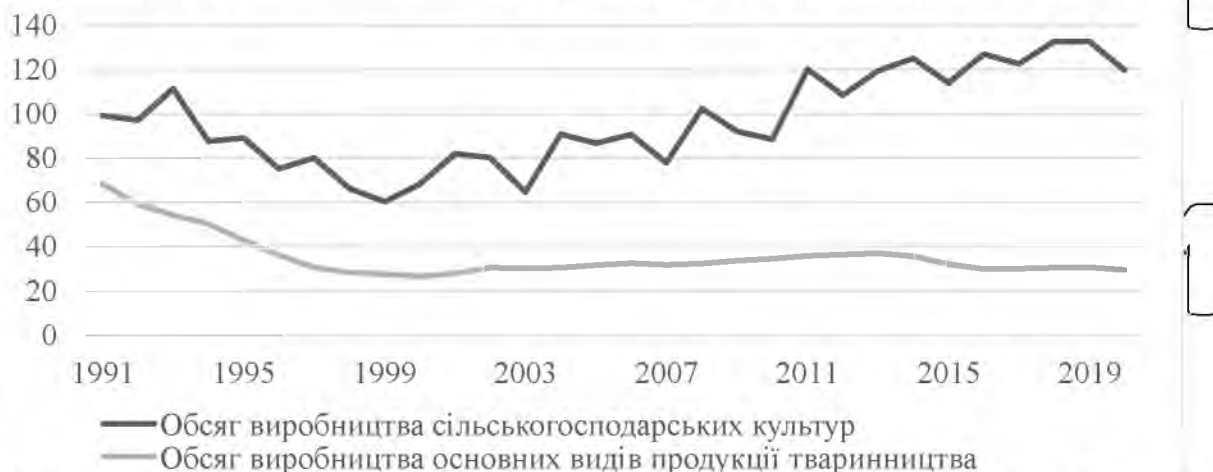

Рис. 2.2 Динаміка валової сільськогосподарської продукції, 1991-2020 рр.

Джерело: створено автором на основі даних [49]

Варто також проаналізувати рівень продуктивності та кількість використаних ресурсів українських агровиробників в порівнянні до зарубіжних, що зазначено у таблиці 2.3 на прикладі вирощування кукурудзи адже Європейський зелений курс в аграрній частині посиляється на оновлену стратегію «Від ферми до виделки», в українській інтерпретації – «Від лану до столу».

Таблиця 2.3

Характеристика продуктивності та використання ресурсів у сільському господарстві, 2018 рік

	Україна	ЄС	США
Урожайність кукурудзи, т/га	7,8	8,4	11,8
Внесення мінеральних (азотних) добрив, кг/га	42	90	73
Внесення пестицидів, кг/га	0,75	3,1	2,5

Джерело: [50]

Аналізуючи дані таблиці стає очевидним, що продуктивність аграрного виробництва в Україні від 10% до 50% нижча, ніж в інших досліджуваних країнах, а використання ресурсів в 2-3 рази менше. Оскільки вищезазначена стратегія передбачає до 2030 року скорочення використання небезпечних пестицидів на 50% та зменшення використання добрив на 20% можна сказати,

що станом на сьогодні, в частині екологічного навантаження на довкілля аграрний сектор України має більш позитивний вигляд.

Екологічна та ресурсна продуктивність економіки. Ці показники відображають ефективність, з якою економічна діяльність як виробництва, так і споживання використовує енергію, інші природні ресурси та екологічні послуги. Показники цієї групи відображають ключові аспекти переходу до низьковуглецевої, ресурсоефективної економіки:

- продуктивність вуглецю та енергії – виробництво, вироблене на одиницю викиду CO₂ або загальної відпущеної первинної енергії;
- продуктивність ресурсів – вихід продукції, вироблений на одиницю використаних природних ресурсів або матеріалів;
- багатфакторна продуктивність з поправкою на використання природних ресурсів та екологічні послуги.

Більшість показників продуктивності ресурсів базуються на виробництві, враховуючи екологічні потоки, які безпосередньо «використовуються» або

«генеруються» внутрішнім виробництвом і споживанням. Вони доповнюються індикаторами на основі попиту, які враховують екологічні потоки, які «використовуються» або «генеруються» внутрішнім кінцевим попитом (підхід «відбиток»). Показники на основі попиту включають екологічні потоки, які втілені в імпорті, і враховують екологічні потоки, втілені в експорті [67].

Отримані показники дають уявлення про чисті (прямі та непрямі) екологічні потоки, які є результатом споживання та інвестицій домогосподарств та уряду (кінцевий внутрішній попит).

Екологічний вимір якості життя. Ці показники відображають взаємодію умов навколишнього середовища та екологічних ризиків з якістю життя та добробутом людей. Вони також вказують на те, як послуги природного капіталу підтримують добробут. Крім того, вони можуть показати, наскільки зростання доходу супроводжується (чи ні) підвищенням загального добробуту:

- вплив на людину забруднення та екологічних ризиків (стихійні лиха, технологічні та хімічні ризики), пов'язаний вплив на здоров'я людини та якість життя, а також відповідні витрати на здоров'я та вплив на людський капітал та продуктивність праці;

- доступ населення до екологічних послуг та зручностей, що характеризує рівень і тип доступу різних груп людей до екологічних послуг, таких як чиста вода, санітарія, зелені насадження або громадський транспорт.

Показники економічних можливостей спрямовані на охоплення економічних можливостей, пов'язаних із зеленим зростанням (наприклад, ринки екологічно пов'язаної продукції та пов'язана зайнятість). Вони контролюють заходи політики для сприяння переходу до зеленого зростання та усунення перешкод для цього переходу (наприклад, екологічні податки та субсидії, інноваційна політика). Ці показники можуть допомогти оцінити ефективність політики у забезпеченні зеленого зростання: технології та інновації, які є важливими драйверами зростання та продуктивності загалом, і зеленого

зростання, зокрема, інвестиції та фінансування, які сприяють засвоєнню та поширенню технологій та знань, а також сприяють досягненню цілей розвитку та охорони навколишнього середовища, виробництво екологічних товарів та послуг, які виникають у більш зеленій економіці [64].

Оцінки для індексу зеленого зростання та його розмірів коливаються від 1 до 100, при цьому 1 має найнижчу або дуже низьку продуктивність, а 100 – найвищу чи дуже високу. Оскільки показники порівнюються з цілями сталого розвитку, а саме з Цілями сталого розвитку, іншими глобально узгодженими цілями та найкращими країнами, 100 балів за індексом, параметрами та категоріями показників означає, що країна досягла заданої цілі.

У 2019 році Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) представили рейтинг, що висвітлює загальні результати індексу зеленого зростання для 115 країн, які отримали бали за всіма чотирма параметрами зеленого зростання. Найнижчий загальний бал в Індексі зеленого зростання – 16,96 (Судан), а найвищий – 75,32 (Данія). Оцінки варіюються від дуже низького до високого; жодна країна не досягла дуже високого балу. Двадцять три країни з високими балами, серед них всі є європейськими країнами. П'ятдесят чотири країни мають помірні показники зеленого зростання, а 36 країн мають низькі показники. Велика кількість країн Америки мають помірні показники зеленого зростання. Країни з низькими показниками в основному в Африці (14 країн) та Азії (15 країн). Чотири країни мають дуже низькі показники індексу зеленого зростання, включаючи Нігерію, Алжир та Судан в Африці та Ірак в Азії. Країни з найвищим рейтингом у кожному регіоні включають Ботсвана в Африці; Домініканська Республіка в Америці; Сінгапур в Азії; Данія в Європі; і Нова Зеландія в Океанії.

У таблиці 2.4 представлені загальні результати індексу зеленого зростання для європейських країн. У ньому Україна займає 33 місце з індексом 46,56, що говорить про помірний рівень зеленого зростання, що дозволяє знайти правильний баланс рухатися вперед і уникати віддалення від цілі. Індекс

зеленого зростання України дорівнює 47 - на помірному рівні, його параметри ґрунтуються на 36 індикаторах, усі з яких є дуже важливими показниками для відстеження виконання Цілей сталого розвитку, Паризької угоди щодо зміни клімату та Цілей щодо біорізноманіття Айчі.

Таблиця 2.4

**Рейтинг європейських країн згідно індексу
зеленого зростання за 2019 рік**

№	Країна	Індекс
1	Данія	75,32
2	Швеція	75,09
3	Австрія	72,32
4	Фінляндія	71,69
5	Чехія	71,29
6	Італія	70,22
7	Німеччина	70,04
8	Естонія	68,50
9	Латвія	68,24
11	Словаччина	67,60
33	Україна	46,56

Джерело: [64]

Розглянемо оцінки за категоріями показників для ефективного та сталого використання ресурсів в Україні. Загальний показник ефективного та стійкого використання ресурсів становить 31,78. При цьому ефективна та стійка енергетика – 16,40, що означає надання більшої кількості послуг або продуктів на одиницю використаної енергії та задоволення поточних потреб за допомогою використання відновлюваних джерел для забезпечення сталого використання енергії для майбутнього використання. Співвідношення загального постачання первинної енергії до ВВП становить 23,82. Частка відновлюваних джерел у загальному кінцевому споживанні енергії 8,97%.

Ефективне та стабільне використання води становить 51,54 та вказує на надання більшої кількості послуг або продуктів на одиницю використаної води, зменшуючи екологічний вплив. Стале використання землі – 15,92 і означає надання більшої кількості послуг або продуктів за фіксовану кількість використовуваної землі без шкоди для екосистемних послуг. Середній вміст органічного вуглецю в ґрунті – 23,19т/га; частка органічного сільськогосподарства до загальної площі сільськогосподарських угідь становить 8,65%.

Показник охорони природного капіталу в Україні становить 59,09. Розглянемо оцінки за категоріями показників охорони природного капіталу: якість навколишнього середовища – 89,65 і вказує на характеристику навколишнього середовища, що може вплинути на здоров'я людей та інших організмів, включаючи забруднення повітря, води та шуму, доступ до відкритого простору та візуальний вплив будівель. Скорочення викидів парникових газів становить 62,62 і говорить про до зменшення та видалення викидів CO₂ та інших викидів з атмосфери з метою подолання кліматичним змінам. Біорізноманіття та охорона екосистем - 50,77 відноситься до захисту видів, середовища існування та екосистем, а також послуг, які вони надають, із заповідними територіями як важливим заходом для збереження біорізноманіття.

Оцінки за категоріями індикаторів зелених економічних можливостей: зелені економічні можливості – 36,05, при цьому зелені інвестиції – 57,59 державні та приватні інвестиції, які прямо чи опосередковано сприяють сталому

використанню ресурсів. Скоригована чиста економія за мінусом природних ресурсів і збитків від забруднення 57,59. Зелена торгівля – 13,38 говорить про те,

що в Україні слабкий рівень конкурентоспроможності щодо виробництва та експорту екологічних товарів. Частка експорту екологічних товарів у загальному експорті 13,38%, частка зеленої зайнятості в загальному обсязі зайнятості у

виробництві 81,07%. Зелена зайнятість – 81,07 вказує на високий рівень зайнятості в країні, створеної та підтримуваної економічною діяльністю, яка є

більш екологічно стійкою; зелена інновація – 27,05 вказують на те, що в Україні інноваційні продукти, процеси і послуги, таких як енергозбереження,

запобігання забрудненню, переробка відходів, екологічний дизайн продуктів чи інші дії щодо провадження новітніх технологій заходяться на початковому рівні.

Частка патентних публікацій з екологічних технологій до загальної кількості патентів 27,05%. Щодо оцінки за категоріями індикаторів соціальної залученості – загальний показник на високому рівні і становить 69,45. Інші індикатори, що

належать до цієї групи: доступ до основних послуг і ресурсів – 86,90 і показує,

що в Україні загальний доступ таких послуг, як телекомунікаційні, фінансові, водопровідні, санітарні та енергетичні послуги та інші мають високий рівень розвитку.

Продовольчий та сільськогосподарський сектор успішно забезпечують зростаючий світовий попит протягом тривалого періоду часу. Темпи зростання

загальної факторної продуктивності в сільському господарстві перевищили темпи зростання в багатьох інших галузях і перевищили темпи зростання

населення. Урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби істотно зросли, а реальні ціни на продукти харчування знизилися протягом

тривалого періоду. Частка витрат споживачів на їжу в багатьох країнах

знизилися, і це збільшило обсяг наявного доходу, доступного для придбання інших товарів і послуг.

Отже, сільськогосподарське виробництво в Україні не лише використовує екологічні ресурси як вхідні ресурси, а й чинить тиск на навколишнє середовище,

викидаючи забруднювачі, такі як парникові гази, що сприяє зміні клімату.

Сільське господарство піддається впливу зміни клімату хоча і є джерелом парникових газів, головним чином метану (CH_4) і закису азоту (N_2O), які є

частиною основної рушійної сили зміни клімату, зміна клімату також може

вплинути на сільськогосподарське виробництво. Сільське господарство сильно

піддається зміні клімату, що впливає на врожайність, місце розташування

виробництва, а отже, потенційні ризики для постачання продовольства, цін на продукти харчування та доходів фермерських господарств.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕХОДОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ “ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ”

3.1. Європейський Зелений Курс у контексті аграрного сектору

Зв'язок між здоровими людьми, здоровим суспільством і здоровою планетою ставить сталу продовольчу систему в основу Зеленої угоди ЄС та політики ЄС щодо сталого зростання. Він спрямований на зміцнення економіки, покращення здоров'я та якості життя людей та плекання природи. Європейська сільськогосподарська та продовольча система, підкріплена Спільною сільськогосподарською політикою (Common Agricultural Policy) [57], тепер є міжнародним стандартом безпеки постачання продуктів харчування та якості.

Тепер це має стати міжнародним стандартом стійкості. Перехід до сталої системи харчування може мати екологічні та соціальні переваги, а також більш справедливі економічні вигоди.

Метою Зеленої угоди є не обмеження виробництва, а запобігання забрудненню, уникнення зміни клімату, відновлення біорізноманіття та покращення здоров'я [58]. Це вимагатиме прискорених зусиль для розробки та поширення технологій та практик, які підвищують продуктивність сільського господарства, одночасно зменшуючи його вплив на навколишнє середовище.

Метою Зеленої угоди є не обмеження виробництва, а запобігання забрудненню, уникнення зміни клімату, відновлення біорізноманіття та покращення здоров'я. Це вимагатиме прискорених зусиль для розробки та поширення технологій та практик, які підвищують продуктивність сільського господарства, одночасно зменшуючи його вплив на навколишнє середовище.

Центральним елементом Зеленої угоди є необхідність переходу до більш стійкої системи сільськогосподарського виробництва, яка мінімізує вплив сільського господарства на навколишнє середовище та робить більше для

захисту та підтримки природи. Стратегія передбачає створення нових можливостей для фермерів у біоекономіці, а також зміцнення позицій фермерів у харчовому ланцюгу. Намір полягає в тому, щоб запуснути поступові, але незворотні зміни в європейському сільському господарстві, одночасно зміцнюючи його стійкість до можливих майбутніх криз.

Дослідження, пов'язані з агроекологією, необхідно посилити та об'єднати, щоб забезпечити альтернативу сільському господарству, що базується на надмірно хімічних речовинах, на яке сьогодні покладається більшість фермерів. Намір в рамках програми Horizon Europe витратити 10 мільярдів євро на дослідження та інновації в галузі харчування, біоекономіки, природних ресурсів, сільського господарства, рибальства, аквакультури та навколишнього середовища, а також використання цифрових технологій і природних рішень для агропродовольчої промисловості є хорошим розпочати, але має бути посилено на національному рівні [59].

Залежно від відносних реакцій попиту та пропозиції, виробники можуть відшкодувати деякі з цих вищих витрат на ринку. Наскільки це можливо, залежатиме від ступеня конкуренції з боку міжнародної торгівлі. Якщо інші виробники не підпадають під ті самі стандарти і в результаті можуть виробляти дешевше, це може призвести до переміщення виробництва за кордон.

Виробництво за вищими стандартами може бути винагороджено більшою лояльністю споживачів і готовністю платити надбавку за європейську продукцію. Вищі стандарти заохочують до технологічних інновацій, які можуть призвести до впровадження більш продуктивних і в кінцевому підсумку більш прибуткових методів виробництва. За допомогою міжнародних угод можна заохочувати торгових партнерів підвищувати власні стандарти.

Зрештою, можуть виникнути дискусії про те, чи повинен доступ третіх країн на ринок ЄС обумовлюватись відповідністю експортованої продукції стандартам ЄС не лише щодо безпеки та якості продукції, що вже має місце, а й у випадку виробничої практики. Прикладом такого заходу є пропозиція

Європейської зеленої угоди щодо прикордонного податку на викиди вуглецю, хоча обмежена секторами, які охоплюються схемою торгівлі викидами і, таким чином, не стосується продуктів харчування [1]. Хоча принцип «забруднювач платить» прописаний в договорах ЄС, де визначення екологічної базової лінії є політичним рішенням щодо розподілу прав власності. Є доцільність пом'якшити вищі витрати для виробників та надати фінансову підтримку зеленому переходу. Найочевиднішим джерелом фінансування на рівні ЄС є Спільна сільськогосподарська політика, але додаткові джерела національного фінансування, такі як надходження від вуглецевого податку, також будуть актуальними.

Багато фермерів погодяться з амбіціями Зеленої угоди, але побоюються, що досягнення цілей призведе до збільшення їх виробничих витрат. Тут важливе чітко розуміти контрфакти [60]. Продовження нормальної роботи в кінцевому підсумку підірве здоров'я екосистеми, від якої залежить продуктивне та прибуткове сільське господарство. Фермери зустрічаються з перспективою постійно зростаючих витрат на ресурси для заміни еродованих ґрунтів, надмірної експлуатації водних ресурсів і втрати запилювачів, щоб подолати підвищений ризик шкідників і хвороб, і впоратися з більш мінливими та екстремальними погодними умовами події через зміну клімату. Звільнення простору для природи, зменшення використання пестицидів для захисту запилювачів, покращення здоров'я ґрунту для підвищення стійкості до клімату тощо — це не тільки сумісні, але й передумови для здорового та прибуткового сільськогосподарського сектору.

Підвищення ефективності використання ресурсів і сприяння циркулярній економіці мають потенціал бути безпрограшним для фермерів за рахунок зниження витрат виробництва та обмеження витрат на ресурси. Зелена угода відкриє нові можливості в біоекономіці [64]. Вирощування сировини для медичних або промислових цілей або використання карбових відходів може створити додаткові джерела доходу. Виробництво сталої біомаси для отримання

енергії відіграватиме важливу роль у досягненні цілі чистих нульових викидів. Ринки вуглецю можуть винагородити фермерів за секвестрування вуглецю, хоча складні питання щодо вимірювання та моніторингу, верифікації, додатковості, оборотності, трансакційних витрат та забезпечення цілісності бухгалтерського обліку ще не вирішені.

Стратегія «Від ферми до виделки» (The Farm to Fork Strategy) [59] лежить в основі Європейської зеленої угоди, яка спрямована на те, щоб зробити харчові системи справедливими, здоровими та екологічно чистими. Виведення харчових систем на стійкий шлях також відкриває нові можливості для операторів у ланцюжку створення вартості харчових продуктів. Нові технології та наукові відкриття в поєднанні з підвищенням обізнаності громадськості та попитом на екологічно чисту їжу принесуть користь усім зацікавленим сторонам. Стратегія «Від ферми до виделки» має на меті прискорити перехід до сталої системи харчування, яка повинна:

- мати нейтральний або позитивний вплив на навколишнє середовище;
- допомогти пом'якшити кліматичні зміни та адаптуватися до їх наслідків;
- зупинити втрату біорізноманіття;
- забезпечити продовольчу безпеку, харчування та здоров'я населення, переконавшись, що кожен має доступ до достатньої кількості, безпечної, поживної та екологічно чистої їжі;
- зберегти доступність продуктів харчування, одночасно одержуючи більш справедливу економічну віддачу, сприяючи конкурентоспроможності сектору поставок ЄС та сприяючи справедливій торгівлі.

Стратегія визначає як регуляторні, так і нерегулятивні ініціативи, а спільна сільськогосподарська політика є ключовими інструментами підтримки здійснення стійкого переходу.

3.2. SWOT-аналіз вітчизняних аграрних підприємств в умовах Європейської Зеленої Угоди

Для оцінки загроз та можливостей для вітчизняних сільськогосподарських господарств від реалізації Європейської Зеленої Угоди пропонуємо розглянути SWOT-аналіз, який включає сильні, слабкі сторони, можливості та загрози, що може допомогти визначити та зрозуміти ключові проблеми, які впливають на ваш бізнес. Проаналізуємо основні завдання та ключові компоненти Європейського Зеленого Курсу (ЄЗК) [47], а саме: питання зміни клімату, сільське господарство, промислові стратегії, транспорт, енергетика, забруднення, фінанси, біорізноманіття та торгівля). За допомогою цього аналізу можна ознайомитись із існуючими обмеженнями (загрозами), а також перевагами (сильними сторонами). У таблиці 3.1 представлено SWOT-аналізу від реалізації Європейської Зеленої Угоди.

Таблиця 3.1
SWOT-аналіз реалізації Європейської Зеленої Угоди

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - середній рівень використання агрохімікатів в Україні є в кілька разів нижчим, ніж в ЄС та США (Україна - 2 кг/га, США -73 кг/га, ЄС - 90 кг/га); - використання пестицидів та добрив в Україні щонайменше вдвічі менше у порівнянні з європейськими країнами (Україна - 0,75 кг/га, США - 2,5 кг/га, ЄС - 3,1 кг/га); - географічна близькість до ЄС дозволяє мінімізувати викидів, пов'язаних із транспортуванням продукції; - схвалений Верховною Радою закон про благополуччя тварин, що адаптує законодавство в цій сфері до європейського; - вдала багаторічна співпраця України та ЄС (просування продукції українських с.-г виробників у країнах ЄС: молочні 	<ul style="list-style-type: none"> - продуктивність аграрного виробництва в Україні від 10% до 50% нижча, ніж в країнах ЄС (тож продуктивність аграрного виробництва можна екстраполювати на інші види продукції); не відновлена робота Міністерства аграрної політики та продовольства України; - низька ефективність наближення українського законодавства до вимог законодавства ЄС в усіх сферах, передбачених Угодою про асоціацію; - низький рівень сертифікації українських виробників, згідно з вимогами ЄС; - слабо розвинена система розрахунків та митних процедур, контрабанда; - неефективне регулювання природних монополій.

продукти, м'ясо, птиці, яйця, рибні
продукти, мед тощо).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - потенціал до скорочення викидів ПП, оновлення законодавства євроінтеграційних законів щодо переліку зареєстрованих препаратів для АПК до 2030 року; - залучення «зеленого» фінансування (за умови створення дієвого міжнародного механізму); - створення політики в частині законів у сфері безпечності харчових продуктів (зокрема контролю антибіотиків у тваринництві); - дотримання європейських стандартів якості та зменшення впливу на довкілля (що є найпріоритетнішим для ЄС у сфері аграрного виробництва). 	<ul style="list-style-type: none"> - обмеження доступу українських товарів на ринки ЄС та нові нетарифні бар'єри у торгівлі (сільського господарства, харчової промисловості); - високі вимоги до харчових продуктів та дотримання екологічних стандартів при їх виробництві можуть стати перешкодою для подальшого експорту української продукції на ринок ЄС; - намір ЄС впровадити механізм вуглецевого коригування імпорту, з метою недопущення перетворення сусідніх країн на «вуглецеві офшори»; - посилення контролю за «сталістю» всіх товарів.

Джерело: створено автором на основі даних [12]

Потенційними можливостями для України в контексті нової промислової політики ЄС також є інтеграція українського виробництва в нові промислові пронеси у ЄС, тобто стати ланкою нових промислових процесів [51]. Це може визначати не лише локалізацію виробничих процесів за рахунок «дешевої» робочої сили чи постачання сировинної продукції, але також інтеграцію у високотехнологічні сектори з високою доданою вартістю процесів. Все це можливо для умов реалізації промислової політики в Україні, яких наразі немає, але передумовою повинна бути як політична інтеграція, так і сприятливі інвестиційний та регуляторний та в країні.

Заплановані обмеження на «екологічність» товарів і послуг, що продаються в ЄС, можуть створити нові позиції для українських виробників при переміщенні імпорту з інших країн до ЄС. Звісно, щоб скористатися цими позиціями, українські виробники повинні забезпечити належну якість товарів і послуг (включаючи створення нових виробництв), а держава має надати максимальну підтримку (в тому числі інформаційно-аналітичну) [58].

Намір ЄС припинити експорт відходів і створити потужний європейський ринок вторинної сировини може сприяти створенню такого ринку в Україні, що, у свою чергу, створює умови для сортування, роздільного збору та утилізації відходів в Україні [61].

Оскільки нинішніх кліматичних цілей України недостатньо для виконання Паризької угоди та цілей ЄЗК, розробка та реалізація кліматичної політики характеризується необхідністю значної між секторальної взаємодії, покращення роботи уряду, включаючи захист і збереження активів, правосуддя, національну безпеку та ринки, включаючи економічні та енергетичні питання, а також глибоку співпрацю між різними інституціями. Щоб досягти амбітних цілей ЄЗК, ЄС необхідно буде встановити запобіжні заходи для своїх ринків і виробників, такі як механізму вуглецевого коригування імпорту. Це може призвести до зменшення конкуренцію на ринку ЄС за українську продукцію [5]. В основному це стосується енергоносіїв та товарів, які сприяють розвитку українського експорту: товарів сільського господарства, харчової промисловості, енергетики, важкої техніки, машинобудування, тощо. На ці системи буде тиснути транспортна інфраструктура, наприклад газопроводи, яка враховуватиме викиди вуглецю від транспортних засобів, що вплине на їх конкурентоспроможність.

Потенційні загрози для України також видно безпосередньо в ЄЗК. Зокрема, механізм коригування вуглецевого для імпорту, який зараз розробляє Європейська комісія задля сприяння переходу сусідніх країн до «офшорних викидів вуглецю», може значно ускладнити експорт електроенергії з України до ЄС. Оскільки Україна має велику частку видобутку вугілля в загальній структурі виробництва електроенергії (близько 37,4% у 2019 році), але парк електростанцій значною мірою застарілий, реальна інтеграція ринків електроенергії буде утрудненою.

Нова промислова політика ЄС може поставити під загрозу доступ українських товарів і послуг до ринку ЄС, створюючи новий набір технічних бар'єрів, що пов'язані із підвищеними екологічними вимогами. Це в основному

впливає на виробництво хімікатів, сталі, цементу, будівельних матеріалів, в той час екологічні вимоги - відносний вплив цих секторів на енергоємність та зміну клімату. Це тісно пов'язано з наміром запровадити механізм регулювання CO₂ імпорту в ЄС.

Оскільки ЄС прагне збільшити автономію виробництва, зменшивши свою залежність від іноземних постачальників, нова промислова політика ЄС може ускладнити українським виробникам участь та співпрацю у виробництві ЄС. Посилення вимог до якості деяких продуктів створить більше труднощів для «безвізових промислових поїздок», адже в цій сфері відбуваються активні зміни.

Тому виробники повинні бути готові встановлювати суворіші технічні вимоги до продукції, як того бажає ЄС у контексті нової промислової політики.

Більший контроль за «стійкістю» всіх товарів, що надходять на ринок ЄС, також може обмежити потенціал українських галузей (включаючи хімію, машинобудування, виробництво молока, теплоенергію та інші), які підпадають під дію Директиви про промислове забруднення [62]. Виробники пластмас, упаковки, текстилю та будівельних матеріалів будуть розташовані в особливо небезпечній зоні. Зміцнення ринку вторинної сировини в ЄС, ймовірно, призведе до зниження експорту вторинних товарів в Україну, що вплине на переробників, які зараз залежать від імпорту цих товарів.

3.3. Карбоновий сертифікат як важливий інструмент переходу аграрних підприємств на модель “зеленого зростання”

Амбіційна програма ЄС «European Green Deal», що є стратегією економічного розвитку із новими правилами та екопідходами в напрямку екологізації європейської економіки є важливою для актуальною й для України

[60]. Однією з головних ініціатив, необхідних для досягнення цілей Європейської зеленої угоди, що найбільше привертає увагу, є пропозиція щодо механізму коригування порогу вуглецю (вуглецевого коригування) - Carbon

Border Adjustment Mechanism (CBAM) [61]. Зменшення викидів вуглецю сприятиме амбітним зусиллям ЄС стати кліматично нейтральним континентом до 2050 року, зупиняючи та зменшуючи викиди третіх країн по всьому світу.

Передбачається, що прикордонне вуглецеве коригування запровадження мита на товари, що ввозяться в країну від іноземних виробників для того, щоб захистити своїх внутрішніх виробників та спонукати зовнішніх партнерів підвищити власні кліматичні амбіції і зменшити ризик витоків вуглецю. Тобто його ідеєю є введення обмежень щодо імпорту в ЄС товарів, при виробництві яких здійснюються великі викиди CO₂.

У концепції новий рівень «зелених» амбіцій поєднується з необхідністю збільшення доходів до бюджету ЄС [60]. Пошук рішень щодо реалізації відбувається дуже стрімко, так у березні 2020 року ЄК опублікувала документ

щодо початкової оцінки впливу - Inception Impact assessment [62]. У ньому

визначені основні засади ініціативи Механізму прикордонного вуглецевого коригування та зазначено, що CBAM є частиною плану Європейської Комісії щодо модернізації Директиви про податок на енергоносії (EU Energy Taxation Directive 2003/96/EC), маючи на меті узгодити її з екологічними цілями. У липні

цього ж року Європейська Комісія відкрила публічне обговорення про пропозиції вуглецевого коригування, що були висунуті в рамках Зеленої угоди ЄС. Вже у вересні президент Європейської комісії оголосила, що законодавча пропозиція щодо CBAM буде однією з ключових ініціатив 2021 року [62]. У

березні 2021 року Європарламент більшістю голосів ухвалив резолюцію про

впровадження CBAM, а у 2023 році передбачається його впровадження і за планом він буде діяти до 2030 року.

Основна мета прикордонного регулювання вуглецю полягає у боротьбі з кліматичними змінами через зменшення викидів CO₂. Більше того,

запровадження CBAM може запобігти переміщенню викидів, що містять вуглець за межі ЄС (щоб обійти більш жорсткі екологічні стандарти, запропоновані ЄС). CBAM оподатковуватиме компанії з великим викидом вуглецю за межами

єдиного ринку ЄС. У дослідженні «Коригування вуглецевих кордонів у питаннях та варіантах ЄС» (Border carbon adjustments in the EU Issues and Options) у вересні 2020 року було представлено такі цілі СВМ: обмежити кількість шкідливих викидів; захистити країни ЄС від зниження конкурентоспроможності галузей; спонукати міжнародних торгових партнерів та до прийняття заходів, співставних/еквівалентних із заходами ЄС; отримання доходу, який може бути використаний для міжнародного кліматичного фінансування [61].

Слід підкреслити, що на думку ЄК [62], СВМ є передусім інструментом зовнішньої кліматичної політики ЄС і його основним завданням є впровадження механізмів ціноутворення на викиди вуглецю на національному, регіональному та глобальному рівнях.

Для досягнення цієї мети ЄК потребує системної співпраці з іноземними партнерами ЄС в рамках Європейської зеленої угоди. Тільки міжнародна співпраця створить взаємовигідний інструмент СВМ, який відрізняється залежно від регіону, статусу відносин з ЄС, стратегії та динаміки виконання ціноутворення на викиди CO₂, а також прозорості процесу розроблення СВМ.

Така політика, ймовірно, дозволить у всьому світі брати участь у торгівлі ЄС. Ці заходи дозволяють всім країнам, з якими ЄС має довгострокові торговельні та координаційні відносини, зробити свій внесок у вирішення спільної проблеми СВМ.

Оскільки ЄС працює над детальною реалізацією механізму адаптації CO₂ щодо третіх країн (включно з Україною), необхідно враховувати вплив СВМ на українську економіку та використовувати будь-які можливості для України. За підсумками 2019 року ЄС був основним торговельним партнером України. Національна торгівля товарами та послугами з ЄС становить 40,1% від загального обсягу торгівлі України, у 2019 році українські компанії експортували до ЄС товарів на суму 20,75 млрд доларів США із часткою ЄС у товарному експорті - 41,45%) [61]. В енергетиці механізм коригування вуглецю може

вплинути на експорт електроенергії, а в промисловому секторі, переважно на хімічну та металургійну промисловість України.

Незважаючи на сумніви щодо механізму ціноутворення для коригування граничного рівня вуглецю через кордон, керівники бізнесу повинні почати готувати певну форму вуглецевого податку на імпорт до ЄС. Існує потреба компаніям вимірювати свій вуглецевий слід, відстежувати ціни на вуглець і вплив на їх сировину, розробляти алгоритми для різних сценаріїв і співпрацювати з урядом для підтримки плану CBAM для країни.

У січні 2021 року в Україні набрав чинності Закон (№377- IX) «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» за Угодою про Асоціацію з ЄС, що передбачає формування національного вуглецевого ринку [24]. Система звітності набула чинності в Україні звітності та верифікації викидів

CO₂ в Україні діє з 1 січня 2021 року, а з 31 березня 2022 року компанії зобов'язані подавати свої основні звіти з моніторингу (2021 Репети міністрів закордонних справ). Така система повинна отримувати точну інформацію про викиди парникових газів від виробничих потужностей. Контролювати та обмежувати викиди; Вони створили методологію розрахунку викидів парникових газів для всіх об'єктів, з яких ці викиди відбуваються.

Боротьба з викидами вуглецю залежить від ефективності діалогу Україна і ЄС. Енергетичне співтовариство закликає Україну прискорити впровадження системи торгівлі викидами CO₂, щоб вийти на європейський рівень та якнайшвидше інтегрувати її в торговельну систему EU-ETS [64].

На прикладі біопаливної співпраці розглянемо можливість підтримки міжнародного сталого розвитку. Так, Україна є основним постачальником сировини для біопаливної промисловості до Європейського Союзу. Попит на сировину для створення біопалива (кукурудза, цукровий буряк, пшениця тощо) зростатиме, оскільки перед державами-членами ЄС постане завдання забезпечити включення відновлюваної енергії в їхній енергетичний баланс [51,65]. Щоб скористатися цим експортним потенціалом, українські

постачальники сировини повинні відповідати та дотримуватися критеріїв стійкості, урегульованих ЄС у відповідній Директиві з відновлювальних джерел енергії – ДВДЕ ЄС - Директива 2009/28/ЄС з використання відновлювальних джерел енергії. Такі вимоги створені для того, щоб забезпечити виробництво біопалива з використанням екологічно чистих методів і допомогти зменшити вплив біопалива на зміну клімату. Виробники можуть продемонструвати, що вони відповідають цим критеріям, пройшовши сертифікацію за затвердженими в ЄС схемами сертифікації. Для забезпечення відповідності критеріям стійкості було розроблено ряд систем [52].

Отримання добровільної екологічної сертифікації за міжнародними стандартами сприятиме модернізації аграрного сектору України. Зокрема, це стосується агропромислових господарств та підрядників у експортно-орієнтованих виробничих компаніях. Сертифіковані компанії надають методологічну підтримку незалежним постачальникам для того, щоб вони могли забезпечити повну прозорість і відповідність світовим бізнес-практикам міжнародним аудиторам. Існують різні сертифікації у рамках підтвердження походження продукції та її екологічності. До одних із таких належить сертифікат ISCC EU, який сприяє розширенню експортного потенціалу агросектору.

Європейський стандарт ISCC розроблено на основі Європейської директиви щодо відновлюваної енергії RED [63]. Програма включає широкий спектр продуктів: сільське господарство, управління, розподіл, екологічного та соціального виробництва біомаси. Сертифікація ISCC ЄС розроблена як схема сертифікації, яка застосовується у всьому світі і охоплює оцінку критеріїв сталого виробництва, критеріїв управління, документації щодо відстеження та оцінку розрахунків економії парникових газів [63]. При перевірці відповідності вимогам міжнародного стандарту інспектори органів сертифікації перевіряють та оцінюють виробничо-логістичний цикл, щоб постачальники сировини могли належним чином зберігати добрива та проводити їх внесення, сприяти бережливому використанню захисту земельних та водних ресурсів, контролю та

оцінки викидів парникових газів, що виникають під час вирощування, переробки та транспортування зернових.

Завдяки сертифікату ISCC ЄС компанії можуть брати участь як невід'ємний член сертифікованого RED ланцюга постачання сталого біопалива для європейського ринку екологічно чистого біопалива. Дійсний сертифікат є доказом відповідності вимогам ISCC ЄС щодо сталого виробництва біомаси, відстеження походження та документації потенціалу економії парникових газів у порівнянні з викопним паливом [63]. Така система сертифікації створена для різних сільськогосподарських та альтернативних джерел сировини, що використовуються на товарних ринках.

На рисунку 3.1 зображені етапи процедури простежуваності та послідовний контроль ISCC згідно спрощеного ланцюга поставок, де сертифікати видаються кожному учаснику ланцюгу після успішного проходження аудиту.

За даними рис. 3.1 бачимо, що вимоги Міжнародної системи сертифікації екологічної стійкості і викидів парникових газів (ISCC) розповсюджуються на всі відповідні елементи ланцюга поставок, починаючи з виробництва сировини і закінчуючи розподілом готового продукту, включаючи вирощування, всі етапи переробки, транспортування і розподіл проміжних і готових продуктів.

Рис. 3.1. Схема розповсюдження інформації про стійкість у ISCC сертифікаційному ланцюгу поставок

Джерело: розроблено автором на основі даних [63]

ISCC визначив стійкий стандарт для фермерських господарств. Сфери сертифікації ISCC виділяють наступних учасників ланцюга поставок:

- первинні виробники сільськогосподарської сировини (ферма, плантації, місця походження відходів та залишків);
- первинні точки збору;
- блоки перетворення (вихід проміжної продукції або кінцеве паливо);
- продавці сировиною/проміжними матеріалами або кінцевим паливом.

Існують різні вимоги до походження сировини та ланцюжку поставок при сертифікації ISCC, що залежать від типу сировини:

- сільськогосподарська сировина (зернові, соя, соняшник, ріпак, цукрова тростина, цукрові буряки та інше);
- залишки сільськогосподарського виробництва (солома, горіхова шкаралупа, лушпиння, макуха);
- сировина лісової промисловості (деревина);
- відходи, залишки переробки (відпрацьована харчова олія, тваринний жир, тверді побутові відходи (ТПВ), газ з полігонів ТПВ, талова олія);
- відновлювану небіосировину (CO_2 , P_2X).

Основні принципи стандарту ISCC зображені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Принципи стандарту ISCC ЄС

№	Характеристика
1	Нульовий рівень вирубки лісів (захист первісних лісів, областей з високим вмістом вуглецю, болот, лук, заповідних територій та регіонів з високим рівнем біорізноманіття).
2	Стійкі сільськогосподарські практики (сільське господарство та лісова промисловість повинні сприяти захисту ґрунту, води та повітря, а також забезпечувати стійке землеробство).
3	Безпечні умови праці (забезпечити співробітникам безпечні умови праці. Використовувати навчання підвищення компетентності і рівня знань).
4	Соціальні умови (забезпечити охорону праці та обмежити вплив на навколишнє поселення).

5	Відповідність законодавству (відповідність всім регіональним та національним законам та міжнародним угодам).
6	Моральні управлінські практики (система записів та відповідність підприємців).

Джерело: створено автором на основі даних [63]

Отже, сертифікація ISCC є комплексним рішенням для доказу стійкості на різних ринках та застосовується у всьому світі і налічує понад 3000 користувачів, співпрацюючи з різними недержавними організаціями та дослідницькими інститутами. Гарантія високої якості та цілісності схеми ISCC можлива за умов використання послуг зовнішніх аудиторів (третьої сторони), ISCC якості ризик менеджменту, програми цілісності, самодекларації та внутрішні аудити.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

НУБІП України

Аналізуючи основні завдання даної магістерської кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки:

1. «Зелене» економічне зростання – це сприяння економічному зростанню та розвитку, яке впливає на забезпечення того, щоб природні ресурси й надалі забезпечували екологічні ресурси та послуги, які залежать від нашого добробуту;

2. Екологічна трансформація господарства можлива за рахунок об'єктивного процесу розвитку «зеленої економіки», що передбачає «озеленення» найважливіших галузей виробництва. Розуміння факторів, що впливають на зелене зростання та пов'язаних з ними компромісів повинно бути підтримане політикою, що сприяє зеленому зростанню. Така політика повинна стимулювати інновації та інвестиції, що сприяють стабільному зростанню, створюючи при цьому нові економічні можливості та водночас бути підкріплене відповідною інформацією про прогрес, що досягнутий на даний момент.

3. Представлено структуру індикаторів індексу зеленого зростання, підсумовуючи категорії індикаторів, що використовуються в кожному вимірі зеленого зростання, згідно структури на основі чотирьох рівнів: ефективне та стійке використання ресурсів, що передбачає більш продуктивне використання природних ресурсів та більшу кумулятивну економічну цінність із меншими ресурсами та без загрози потребам майбутнім покоління;

4. Нормативно-правове регулювання щодо забезпечення формування «зеленої» економіки в Україні є системою інституцій, нормативно-правових актів та інших пов'язаних заходів, закріплених в нормативно-правових актах та інших формах права, які зорієнтовані на розвиток технологій, процесів та видів діяльності, що спричиняють зменшенню негативного впливу на довкілля, формуючи нові «зелені» галузі та змінюючи існуючі;

5. Згідно індексу GGEI оцінено лідируючі країни, що демонструють ефективну політику національних урядів щодо впровадження та підтримки

«зелених» курсу. До них належать Скандинавські країни таж Швейцарія, Ісландія, Німеччина та Австрія мають високі позиції згідно рейтингу, оскільки ці країни зосереджуються на інноваціях, ефективності використання вуглецю, а також країни-члени ЄС знаходяться у лідерах «зеленого» зростання [56];

6. Аналізуючи загальні результати індексу зеленого зростання, параметри якого ґрунтуються на 36 індикаторах зазначено, що Україна займає 33 місце з індексом 47, що говорить про помірний рівень зеленого зростання, що дозволяє знайти правильний баланс рухатися вперед і уникати віддалення від цілі;

7. У основі Європейської зеленої угоди існує стратегія «Від ферми до виделки», що спрямована на створення здорових та екологічно чистих харчових систем, виведення яких на стійкий шлях відкриє нові можливості для операторів у ланцюжку створення вартості харчових продуктів [59]. Нові технології та наукові відкриття в поєднанні з підвищенням обізнаності громадськості та попитом на екологічно чисту їжу принесуть користь усім зацікавленим сторонам.

8. Останніми роками Україна зазнала значних змін не тільки в питанні кліматичних змін, а й в енергетичному секторі через зовнішній тиск та міжнародні зобов'язання. У зв'язку із цим Європейський зелений курс пропонує для України власні методи, інструменти та механізми через різні угоди, пов'язані з кліматичними зобов'язаннями. Непослідовність кліматичної політики України та її нездатність виконувати свої зобов'язання за угодою про співпрацю в кліматі через нестабільне державне управління підбивають здатність України розвивати та впроваджувати ефективну та дієву кліматичну політику;

9. Отримання добровільної екологічної сертифікації для агропромислових господарств та підрядників у експортно-орієнтованих виробничих компаніях за міжнародними стандартами сприятиме модернізації аграрного сектору України. Сертифіковані компанії надають методологічну підтримку незалежним постачальникам для того, щоб вони могли забезпечити повну прозорість і відповідність світовим бізнес-практикам міжнародним аудиторам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паризька угода від 14.07.2016. Документ №995_161, Ратифікація від 2016р, підстава - 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161

2. «Європейський зелений курс: можливості та загрози для України».

Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля».

3. Файчук О. М. Європейський орієнтир для сталого розвитку аграрного сектору економіки України. Європейські студії в Україні: здобутку, виклики та

перспективи: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції.

Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції,

Терен, 2017., с. 337-341. URL: [https://aprei.com.ua/wp-](https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/Sbornyk-YEvropejski-Studiyi-v-Ukrayini.-Zdobutky-Vyklopy-ta-Perspektivy-2017.pdf#page=337)

[content/uploads/2019/09/Sbornyk-YEvropejski-Studiyi-v-Ukrayini.-Zdobutky-](https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/Sbornyk-YEvropejski-Studiyi-v-Ukrayini.-Zdobutky-Vyklopy-ta-Perspektivy-2017.pdf#page=337)

[Vyklopy-ta-Perspektivy-2017.pdf#page=337](https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/Sbornyk-YEvropejski-Studiyi-v-Ukrayini.-Zdobutky-Vyklopy-ta-Perspektivy-2017.pdf#page=337)

4. Кваша С.М., Файчук О.М., Файчук О.В. Європейська економічна інтеграція: навчальний посібник. К.: НУБіП України, 2019. 282 с.

5. Мусіна Л.А. У напрямі зеленого зростання: досвід республіки Корея.

Стратегія зеленого зростання та плани дій для її реалізації рамковий закон про низьковуглецеве зелене зростання., 44 с. URL: [file:///C:/Users/%D0%](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Downloads/Korea%20Rep%20Green%20Growth%20Strategy%20and%20Act%20GG.pdf)

[90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Downloa](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Downloads/Korea%20Rep%20Green%20Growth%20Strategy%20and%20Act%20GG.pdf)

[ds/Korea%20Rep%20Green%20Growth%20Strategy%20and%20Act%20GG.pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Downloads/Korea%20Rep%20Green%20Growth%20Strategy%20and%20Act%20GG.pdf)

6. Файчук О. М. «Зелена економіка» як нова парадигма розвитку сільського господарства. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний

менеджмент, бізнес. № 244, 2016, с. 361-373. URL:

[file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Downloads/7356-14805-1-SM.pdf)

[A%D0%B0/Downloads/7356-14805-1-SM.pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B6%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0/Downloads/7356-14805-1-SM.pdf)

7. Білан О.С. «Зелена» економіка як вектор сталого розвитку України. Приазовський економічний вісник. Випуск 6(17) 2019. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/6_17_ukr/8.pdf

8. Маркевич К.Г., Сіденко В.П. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Центр Разумкова, Київ, 2019. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZEMEN_INVEST.pdf

9. Кваша Т.К., Мусіна Л.А. Вимірювання зеленого зростання в Україні: концепції, системи індикаторів, досвід формування та перспективи застосування. Монографія. За заг. ред. Мусіної Л.А. К.: УкрІНТЕІ, 2015. 280 с.

10. «Зелене» зростання та природоохоронне управління у країнах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії. Відділ з аналізу екологічної результативності. Директорат з охорони навколишнього середовища, ОЕСР. URL: <https://www.oecd.org/env/outreach/48876138.pdf>

11. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 207 від 13.03.2015 р. «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/207-2015-%D1%80>.

12. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України». Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2020. URL: <https://www.rac.org.ua/vydannya/analitichni-dokumenty/evropeyskyy-zelenyy-kurs-mozhlyvosti-ta-zagrozy-dlya-ukrayiny-analitichnyy-dokument-2020>

13. Проект Концепції низьковуглецевого зростання для України. Порядок денний для інвестування та модернізації економіки. URL: www.undp.org.

14. Файчук О. М., Акулович Ю. А. Нова економіка для досягнення цілей сталого розвитку в Україні. Вісник економічної науки України. 2019. № 2 (37). С. 21-26. URL: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).21-26](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).21-26)

15. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія. НІСД, 2012, 360 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-04/Potapenko_mon-29b20.pdf

16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Відом. Верхов. Ради України. 1991, № 41, Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

17. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. Відом. Верхов. Ради України. 2017, № 29, Ст. 315 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

18. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII. 2018, № 36, Ст. 275 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>.

19. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. Відом. Верхов. Ради України. 2018, № 16, Ст. 138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.

20. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV. Відом. Верхов. Ради України. 2004, № 45, Ст. 500. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>.

21. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 № 74/94-ВР. Відом. Верхов. Ради України. 1994, № 30, Ст. 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

22. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. Відом. Верхов. Ради України. 2003, № 24, Ст. 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.

23. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. Верхов. Ради України. 2019, № 16, Ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

24. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів від: Закон України № 377-IX. Відом. Верхов. Ради України. 2019, № 26, Ст. 218 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text>.

25. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30.09.2019 № 00722. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/722/2019>.

26. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”: Указ Президента України. від 12.01.2015 № 5/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

27. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>.

28. План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 6.12.2017 №878-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-%D1%80#Text>.

29. Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 796-р.

База даних “Законодавство України”. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2017-%D1%80#Text>.

30. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.11.2017 № 820-р.

База даних “Законодавство України”. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>.

31. Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року:

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. № 1228-р. База даних “Законодавство України”. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1228-2015-%D1%80#Text>.

32. Концепція загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.09.2004 № 675-р. База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-2004-%D1%80#Text>.

33. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Угоду про асоціацію ратифіковано Законом

України від 16.09.2014 № 1678-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

34. Резолюція A/RES/70/1 “Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030” у 2015 року. URL: http://www.sd4ua.org/wpcontent/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf.

35. Проголошено ініціативу переходу на 100% ВДЕ в Україні. Global 100% re Ukraine. URL: <https://100re.org.ua/news/11/>

36. Порядок денний на XXI століття. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку. Ріо-де-Жанейро, Бразилія. URL: https://www.un.org/tu/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml

37. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. Документ № 995_030 від 29.10.2010. База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text

38. Рамкова конвенція про зміну клімату у 1996 р. Документ № 995_044. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

39. Декларація тисячоліття Організації Об’єднаних Націй у 2000 р.: затверджено резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї від 8 вересня 2000 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text

40. Йоганнесбурзька декларація та План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку у 2002 р. Документ № 634-2003-п від 07.07.2011 р. База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2003-%D0%BF#Text>

41. Резолюція A/RES/70/1 “Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030” у 2015 року. URL: http://www.sd4ua.org/wpcontent/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf

42. Дима В.В. Державні механізми стимулювання розвитку «зеленої» економіки в Україні. Дисертація. Національна академія державного управління при президентові України, Київ. 2021. URL: <http://academy.gov.ua>

[/pages/dop/257/files/8322249f-b55f-4058-846b-f170039f411d.pdf](http://academy.gov.ua/pages/dop/257/files/8322249f-b55f-4058-846b-f170039f411d.pdf)

43. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 605-р. База даних “Законодавство України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>

44. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

45. Раков І.Д. На шляху до зеленої економіки: досвід Італії та Франції. Міжнародний журнал прикладних та фундаментальних досліджень. 2018. №11-2. С. 389-397. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=12511>

46. Концепція зеленого енергетичного переходу України до 2050 р. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/34424.html>

47. Стале виробництво та сертифікація біомаси для ринку біопалива ЄС. Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2011/1_Biomass/23.02.2012_presentation/GIZ_IER_Sustainability_biomass_handbook_17.02.2012.pdf

48. «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030р.» Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020р. №179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

49. Офіційний сайт «Державна служба статистики України». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

50. М. А. Кучер «Імплементация Европейского «зеленого курса» в интересах украинского аграрного сектора». URL: <https://agropolit.com/blog/458-implementatsiya-yevropeyskogo-zelenogo-kursu-v-interesah-ukrayinskogo-agrarnogo-sektoru>

51. Barbier E. How is the global green new deal going?. URL: <https://www.nature.com/articles/464832a>

52. Green Growth Studies. Fostering Green Growth in Agriculture. The Role of Training/ OECD URL: https://read.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/fostering-green-growth-in-agriculture_9789264232198-en#page52

53. Green growth indicators, OECD Environment Statistics. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00665-en>

54. Aggregate National Accounts, SMA 2008: Gross domestic product .National Accounts Statistics. OECD URL: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00001-en>.

55. The Future we want: final document of the Rio +20 Conference. Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development Rio de Janeiro, Brazil. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf>.

56. The Global Green Economy Index (GGEI) is a trademark of Dual Citizen LLC. URL: <https://dualcitizeninc.com/global-green-economy-index/>

57. The common agricultural policy is about our food, the environment and the countryside. European Commission website. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en

58. European Commission, EU Green Deal. Carbon border adjustment mechanism. URL: <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12228-Carbon-Border-Adjustment-Mechanism>

59. The Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. URL: https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

60. The geopolitics of the European Green Deal. URL: <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2021/02/PC-04-GrenDeal-2021-1.pdf>

61. European Parliament, Committees, Carbon Border Adjustment Mechanism. URL: <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/carbon-border-adjustment-mechanism/product-details/20201009CDT04181>

62. Carbon Border Adjustment Mechanism Annual meeting of the working group “Structures of taxation systems”, 2020. URL: https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail_groupMeetingDoc&docid=45168

63. ISCC 201-3 Guidance for the Certification of Biogas and Biomethane, 2017. URL: <https://iscc-system.org/wp-content/uploads/2017/02/ISCC-Guidance-Document-201-3-Biogas-and-biomethane.pdf>

64. EU Emissions Trading System (EU ETS). URL: https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en

65. Kovalenko, V.; Kovalenko, N.; Labenko, O.; Faichuk, O.M.; Faichuk, O.V. Bioenergy sustainable development: achieving the balance between social and economic aspects. E3S Web of Conferences 154, 07008 (2020). ICoRES 2019.

Available online: <https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2020/>

14/e3sconf_icores2020_07008/ e3sconf_icores2020_07008.html (accessed on 10.11.2021).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України